

**Dissertationem solennem de odontalgia tactu sedanda ... / Submittit
Balthasar Krysingius.**

Contributors

Krysing, Balthasar.
Schelhammer, Günther Christoph, 1649-1716.
Universität Kiel.

Publication/Creation

Kiliae? : B. Reuther, 1701.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/as3c4j4v>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Q. D. B. V. 14
GRATIOSISSIMI ORDINIS APOLLINEI, 14
Consensu & Auctoritate,
SUB PRÆSIDIO
VIRI

Nobilissimi, Amplissimi, Excellentissimi atq; Experientissimi

DN. GUNT. CHRISTOPH.
SCHELHAMMERI,

Medicinæ D. & in Academia Kiloniensi
Professoris Primarii, Serenissimi Ducis Cimbr. Gottorpiens.
Archiatri, Societat. N. C. LEOPOLDINÆ Adjuncti, & in
Italiâ Recuperatorum socii,

Fautoris per omnem vitam eximie colendi,

DISSERTATIONEM SOLENNEM
DE

ODONTALGIA
TACTU SEDANDA,

Ad capeffendum ritè summos in Arte salutari Honores,
ac Privilegia Doctoralia
Publicæ disquisitioni submittit

BALTHASAR KRYSINGIUS,

Flensburgo-Cimber: in patriâ Medicus.

Ad d. 18. Octobr. locô & horis consuetis.

KILLÆ, Literis Bartholdi Reutheri, Acad. Typogr. Anno MDCCI.

Fidissimo atq; amantissimo
Conjugum Pari,
V I R O

NOBILISSIMO SPECTATISSIMOQUE,
D O M I N O

GEORGIO L̃hor Straeten /

Civi ac Mercatori dexterrimo & præcipuo, Flensburgensis Ci-
vitatis Senatori meritissimo, futuro socero perquam honorando ;

M A R I T Æ

NOBILISSIMÆ PRÆSTANTISSIMÆQUE,
D O M I N Æ

MARGAR. DOROTHEÆ

Reimers /

Futurae socrui insignite amandæ :

Ut &

F I L I Æ,

Variis sexus sui virtutibus decoratissima,

V I R G I N I

MARGAR. DOROTHEÆ

L̃hor Straeten /

Sponsæ suæ dilectissimæ,

qualecunque hoc
in perpetui cultus & amoris pignus

consecrat

AUCTOR.

DE ARGUMENTO DISSERTA-
TIONIS NOSTRÆ GENERATIM,
Tractandæque materiæ novitate
ac præstantia.
CAPUT PROOEMIALE.

DE Odontalgia, manuum tactione sedanda, dissertaturis non opus esse præviâ quâdam *Odontalgie* vocis enodatione videtur, ceu quæ nemini, nisi qui in Græca lireraturâ tyro sit, ac planè rudis, incognita esse possit, & peregrina. Coëtera autem, ut omni sensûs difficultate careant, assensionem quidem & probationem! primò aspectu de rebus judicantium vix captabunt. Etenim vel *παράδοξον* hi dicent dolorem dentium, tactus quandam offensam, *tactu* comprimere, atque restinguere velle, cum is sæpe tam magnus & acerbus sit, ut ne mollissimæ quidem linguæ admotionem, imò nec levissimi quidem aëris appulsum, sine summâ molestiâ perferre queat: vel incredibile id ideo videbitur, quòd causas doloris tam varias atque multiplices manuum tactus neque remove, neque corrigere, potis sit. Præsertim cum non externò frigore solum & feri acris affluxu, verùm & ciborum asperitate, & vermiculorum rosione ægritudo nonnunquam denti concilietur, quæ non, nisi sublata penitus causâ, demum desinat. Atque adeo aut venditationis cujusdam & jactationis nos accusabunt, qui odontalgia *sedationem* polliciti fuerimus; aut, si quidem cum levamine hæc ipsa fiat, eam tamen fore omninò palliativam, uti vocant, h. e., infidam, inconstantem, itemque speciosâ publicâque commendatione vix dignam

existimabunt. Sed nec deerunt fortassis novitatum cupidi, atque argumenti admiratores, qui illicò Methodum hanc nostram ad mirandam magis, quàm imitandam, curationum classem referre voluerint; contrà atque alii, alienarum rerum contemptores, qui, cujus ipsi Authores non exstiterunt, id omne, non consultâ experienciâ, rejiciunt. Equidem facillimum foret illorum in gratiam hoc, quodcunque sit, inter *κειμήλια* Practica nobismet unis asservare, ac Pulvere Cœlesti, Tincturâ quadam Angelicâ, aut,

- - - quod est longè sublimius istis,

Divini cognominis medicaminē, ceu velamentō, artificium dissimulare nostrum, atque obtegere; At piaculum duximus agyrtarum morem sequi, & per insimulationum involucra plebeculæ credulitate sæpius abuti. Præcipuè, cum sic vel præsentēs simul omnibus esse nos oporteret, nî fallaciam tandem detectam, atque adeo in ignominiam artis Medicæ, & in ejusdem contemptum, cedere vellemus divinam prorsus hanc encheiresin. Quæ, præterquam quod novitate sese commendet, eâ etiam pollet virtute, quâ morbum, quem *maximis annumerari posse tormentis* Celsus ait *L. VI. c. 9.*, veluti objectō Gorgonis capite, momentaneō, aut certè perexiguō temporis spatiō, sedare, ægrumque adeo ē magnis & molestius & periculis eximere queat. Neque enim, nisi ab inexpertis, parvi hic habetur dolor, quod gravissimis nonnunquam stipari soleat symptomatibus, quin & ipsam mortem pedissequam habere. Exempla, ab Auctoribus nobis relicta, passim reperiet, quisquis paululum curiosior hanc in rem inquisiverit: vid. præter alios *Vit. Riedlinus Lin. Med. A. 1696. m. Nov. Lin. 14. Platerus Observat. L. II. p. 380. Tulpius L. I. Obs. med. 36.* Imo nec desunt nobis, à fide dignissimis relata, eorum, qui vitam, tantum non omnibus acceptam, præ dolore longè acerbiores ipsâ mortē putarint, atque inde propriam sibi adsciverint manum. Operæ igitur pretium nos facturos rati sumus, si disputationis Inauguralis loco publicâ nunc luce comparere sinamus inventum, nemini, ut nos quidem putamus, compertum, nullibi certè apud

Scripto.

Scriptores hactenus commemoratum. Quod demum ut bonis auspiciis fiat, DEUM T. O. M., universi hujus præpotentem Rectorem, suppliciter & ex animo oramus.

CAPUT I.

DE

Salubri in Morbis Tactu generatim.

SOLò contactu humani corporis morbos feliciter persanandi ritum jam olim, plurimis abhinc seculis, & Veteribus fuisse cognitum: *Pyrrhi*, Epirotarum Regis, exemplò potissimum patet. Cujus in dextrò pede pollici eam tribuunt virtutem nonnulli Scriptores (a); quæ leviori solùm tactu omnem lienosis depellere molestiam potuerit. Et quamvis de eo singulare, omnemque fidem superans, simul enarretur: non potuisse scilicet hunc, ut reliqua corporis membra, busti flamma prehendi, nedum comburi; Tamen falsitatis inde totam arguere velle historiam, inconsiderantis esset, & parum rectè judicantis facinus. Præsertim quum nec posterioribus seculis desint similis argumenti exempla, ab Auctoribus locupletissimis descripta, quæ, quoniam in rem nostram apprime faciunt, hic integra inferemus. *Suetonius de Vespasiano* ita scribit: *E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem valetudinis, demonstratum a Serapide per quietem, restitutum oculos, si inspisset: confirmaturum crur, si dignaretur calce contingere. Cum vix fides esset vim ullo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palam pro concione utrumque tentavit: nec eventus defuit. Idem paulo uberius recenset L. IV. Historiarum Tacitus, nisi quod is manu ægrum dicat, quem ille crure exstitisse debili affirmat.*

A2

Con-

(a) *Plutarchus in hujus Vita, Plinius L. VII. c. 2. & XXVIII. c. 4.*

Convenit certe inter utrosque pedis contactu in integrum fuisse redditam sanitatem membri. Pertinere huc non minus videntur exempla *Ælio Spartiano* de *Adriano* tradita, quæ eodem etiam proposito *Cl. Morhofius* in *Principe suo Medico* adducit: *Adrianus ultimo vite tadio jam affectus, gladiô se transfigi a servis jussit, &c. Ea tempestate supervenit quædam mulier, quæ diceret somniô se monitam, ut insinuaret Adriano, ne se occideret, quod esset benevaliturus: quod cum non fecisset esse cæcatam: Jussam tamen iterum Adriano eadem diceret, atque genua ejus oscularetur, receptura visum, si id fecisset. Quod cum insomnium impleisset, oculos recepit, cum aqua, quæ in fano erat, oculos abluisset. Venit & de Pannonia quidam natus cæcus ad febrientem Adrianum, eumque contigit: quo factô & ipse oculos recepit, & Adrianum febris reliquit: quamvis *Marius Maximus* hæc per simulationem facta commemoret. De Comitibus Habsburgicis ita *Felix Fabri Hist. Suevor. L. I. c. 15.* Notorium est, & sæpe probatum, quod dum quis balbutiens est, vel impeditioris lingue, si ab uno principe de præmissis, sine alio quocunque suffragio, osculum acceperit, officium loquendi disertissime ætati sue congruum, mox potenter obtinebit. Neque credibile est ante *Pyrrhum*, antiquioribus longe seculis, fuisse prorsus neminem, qui idem tentare subinde fuerit ausus, quamvis Historicorum monumenta nullam nobis simili de re fecerint mentionem: fortean, quod juxta Poëtam:*

- - - - - obscura nocte tegantur,
Vate quia carent sacro;

Sive quod facta demum præclara fabularum commentis involuta, planeque corrupta fuerint. Quemadmodum *Circen* olim Poëtæ ferunt humanum vultum, & reliqua corporis membra in beluam protinus immutasse, ceu

quæ tetigit virga summos Dea dira capillos;

Eandem rursus pro lubitu pristinum corporibus statum restituuisse tangendo. Quo quidem commento nobis potissimum innuere videntur isti, *Circen*, solis filiam, quæ a Tactu, seu Manibus

bus, nomen adepta est, (b) plurimasque herbarum virtutes cognovit, & nocere hominibus, & prodesse tactu potuisse. Verum missa hæc faciamus, quod manuum attactum hæc non a deo prope concernant, ad quem noster præcipue collimat scopus.

CAPUT. II.

DE

Salubri Manuum Tactu Ipeciatim.

INter Veteres Hierophilus, Medicus Græcus, apud *Galenum de Composit. Medic. L. VI.* medicamina ob singularem & pene divinam virtutem Θεῶν χεῖρες, & apud *Scribonium Largum in Epist. ad Jul. Callist.* Deorum manus appellavit: vid. Jo. Rhodii notæ in *b. l. Barthii Adversar. L. XLVIII. c. 19. Cæl. Rhodig. antiq. lectio. L. XXIX. c. 11.* Nos vere divinas manus in sanandi isto opere agnoscimus, quo generis humani *Servator* ejusque *Discipuli* sub N. T. ævo sunt usi, quippe qui manuum nonnunquam impositione (c) contactu (d) ut & apprehensione, (e) ægros liberare morbis consueverunt. Alioquin per tactum morbos curandi exempla non una nobis exhibuerunt proxima demum secula: Sic *Antonius Benivenius*, non infimi subsellii quondam Medicus, de *Abditis nonnullis ac mirandis morborum ac sanationum causis libro cap. 45.* scribit, Joanniam Benciam, cognatam suam, cum frustraneo labore, omnibusque medicamentis incassum adhibitis, alvi fluxum, quo per multos annos laboraverat, sistere studuisset, eoque nunc res deveniret, ut malum quotidie magno cum vitæ periculo augesceret, tandem omni spe perdita, quod a Medicis derelicta fuisset, Domini-

A 3

mini-

(b) Vid. *Rosinus Antiq. Roman. annot. ad Dempsteri L. II. c. 10.* qui e veteri codice Mleto locum Fulgentii sic restituit, ut Circe sit quasi χεῖρῶν κριτὴ. (c) *Marc. V. 23. VI. 5. VII. 32. & seq. VIII. 23. & 25. XVI. 18. Luc. IV. 40. XIII. 13. Act. XIV. 3. XXVIII. 8. d. Matth. VIII. 3. IX. 29. Marci. I. 41. Luc. XXII. 51.* (e) *Matth. VIII. 15. Luc. XIV. 4.*

minicum Pisciensē Monachum, enixē rogasse, ut animo non tantum, sed & corpori, extremo morbo ægrotanti, auxilium afferret: *Quod cum ille se facturum pro viribus annuisset, admotā manu mulieris caput compressisse: Tum fusā oratione ac signo Crucis ibidem impresso, abire iussisse; eo certe cum fructu, ut postea, ad tertium ab hoc morbo annum, integre convalesceret.* De *Francisco Bagnone*, Monacho Capucino, B. Conerdingii, Junioris, ad *Kirstenium* epistola (f) refert, plurimos eum morbos solo contactu curasse: Et virginem *Aulicam*, *Corfiniam Scotti*, quæ duos annos lecto affixa cum bona valetudine in gratiam redire non poterat, solo contactu ab ipso curatam fuisse. Verum hic longe plures facundia sua, & excitata in Deum fiducia, sanare sine omni tactu visus est. Quale facinus & *Marcum Avianum*, itidem Monachum Italum, simili cum eventu, hoc est, admodum fallaci, peregisse notum est: (g) quem ut & *Servatores* Italorum, (vulgo *Salvadori*) *Saludadores* salutatores) & *Ensalma-dores* Hispanorum, (h) nec non in vicinia nostra quondam clarum, *Joannem Thomæum*, (i) (vulgo *Jean Thamssen*) *Ripis-Cimbrum*, lubentes hic præterimus. *Balliolorum* autem in Gallia illustris familia non æque subticenda est, quam miris curationibus, quæ manuum tractatione fiunt, fuisse celeberrimam ex *Scævola Sammerthanae Elog. L. V. p. 142. seqq.* comparet: qui una *Psyllorum* & *Marsorum*, antiquissimarum apud Ethnicos familiarum, mentionem facit. Sed præstat eas ex ipsismet fontibus derivasse. *Plinius L. XXVIII. c. 3.* sic scribit: *Quorundam hominum tota corpora prosunt, ut ex his familiis quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve modico. Quorum e genere sunt Psylli Marsique, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro, sive, ut hic locus ex alio quodam Plinii corrigitur, in Hellesponti Pario. Nam L. VII. c. 1. ita legimus: Crates Pergamēnus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocant, serpentium ictus contactu levare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Similis & in Africa Psyllorum gens*

(f) Vid. Cl. *Pechlini* L. III. *Observ.* 32. (g) Vid. Cl. *Pechlin.* c. 1. & *Tentzelius* in colloq. *menstr. A.* 1692. p. 385. *seqq.* h. leg. *Morhof. Med. Princeps: Zentgraffius de Tactu Reg. Tr. Diss. poster. §. 3.* (i) vid. *Pechlin.* c. 1. *Josephi Glanvil Sadducismus Triumphatus Parte I. p. 94. seqq.*

gens fuit. *Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, cujus odore sopirent eas* Eumque *Strabo*, satis locuples ac diligens Scriptor, testimonio etiam suo hunc in modum firmat: *Parium Civitas est juxta mare, quæ majorem portum habet quam Priapus ex ea aucta. Nam Ariani, Attalici obsequentes, sub quibus est ager Priapensis, multum ex horum regione absciderunt, permittentibus quidem illis. Hoc in loco finxerunt Ophiogenes cognationem quandam cum serpentibus habere: proditum est enim mares serpentium moribus remedio esse, si eos continuo attigerint, quemadmodum incantatores: ac primo livorem transferre, postea tumorem ac dolorem sedare. Gentis hujus auctorem tradunt heroem quendam ex serpente immutatum, qui fortasse unus aliquis fuit ex Libycis Psyllis Vis autem ea aliquandiu in genus permansit. De quodam scriba non minus enarrat *Boerellus Hist. & Obs. Cent. II. Obs. 90. eum innumeros curasse & adhuc curare febricitantes sola brachiorum frictione. Deinde etiam in Emphysemate doloribusque Ventriculi notus Cl. Pechlinus fuit, qui felicem in se expertus manus ἐπίθεσιν, aliis quoque magno emolumento eum commendare solebat, L. III. Obs. 30. Porro & in Actis Philosophicis Anglorum A. 1666. m. Maj. n. 6. mentio fit fabri cujusdam ferrarii, honesti viri, qui non solum medicata sua manu vetes ferreos in laminas verterit argenteas, sed & peculiari facultate praeditus fuerit excitandi vomitum demulso stomacho, ventremque laxandi ejus attrectatione; denique leniendi arthritidem, aliosque dolores, palpando partes affectus. Inter præcipuas tamen & admirandas per manum sanationes, quas secula unquam ostenderunt, primo merito loco *Valentini Greatrakii*, Nobilis Hyberni, habenda persanandi ratio erit, quam prolixius peculiari quodam libro, Anglico, breviter vero apud *Pechlinum* (k) & *Josephum Glanvil* (l) descriptam lege. Hodienum nonnullis Principibus, Angliæ nimirum & Galliæ Regibus, in more positum est, ut applicita manu strumas feliciter læpius abigant: de quo prolixius egit *Celeb. Morbosius* in Dissertatione illa, cui *Principis Medici* nomen inscripsit: itemque commemoratus *Zentgraffius Disput. duabus, de Tactu Regis Franciæ Witteb. A. 1670. habitis. Idem donum strumosos sanandi Comitibus Habsburgicis a Fel. Fabri Hist. Suev. L. I. c. 15. (qui tamen***

(k) L. III. Obs. 31. (l) cit. l. p. 89. usque ad 93.

men non tangente, sed potum præbente manu, hoc fieri scribit) & masculis septimis, non interrupta puellis serie genitis, tribuitur ab aliis. (m) *Valdesius de dignitate Regum Hispanie ex Beu-tero eandem Regibus Hispaniarum curandi gratiam concessam esse asserit, teste Morhofio.* (n) *Quin & Reges Hungariæ quondam tactu curasse morbum regium e Camerario refert Happelius.* (o) *Verum singularis admodum est hæc recensita per contactum medicina, quæ a quibusvis æque adhiberi nequit. Dispiciendum itaque nunc est, quem etiam vulgatus manuum usus nobis polliceatur fructum: Omissis vero percussionibus, de quarum salutari eventu peculiare opusculum linguâ vernaculâ nuper edidit diligentissimus Paullini, Flagellum Salutis nuncupatum. Frictiones nos, palmarum pressus, contactus lenes, & si quæ sunt cæteræ manuum operæ, è scriptorum observationibus delibabimus. Equidem reperiuntur gentes, quarum omnis ferè morborum cura in membrorum perfrictione, atque attactu, consistit. Et tactus quidem, in curandis corporum vitiis apud Circassios aniculis consueti, meminit Tavernerius Itiner. T. I L. III. c. 12. De Brasilianis Pifo (p) sic scribit: Mira equidem, tum tuenda sanitatis ergo, cum in plerisque morbis sanandis, frictione & unctione frequenti incolæ præstant, illam frigidioribus & chronicis, hanc in acutioribus adhibentes. Quæ remedia lubenter advenæ imitantur, & ut par est, ex legibus artis hæc & plura medendi Empyricorum genera moderantur. Veteribus etiam Ægyptiis, præter alia salutis remedia, quemadmodum hodiernis etiam Turcis (q) omnibusque Asiaticis gentibus, (r) & balnea & frictus erant usitatissimi: atque ex triplici fricandi genere istis primum dicebatur, quod volis manuum institui solebat, teste Alpinô (s) Quin & Galenus de tuenda sanitate non solum corpus servari sanum, verum & febres, ex cruditatibus ortas, frictionibus curari debe-*

(m) vid. Zentgraffius c. l. Diss. post. §. 5. (n) Vid Ejus Princeps Medicus. (o) in Relat. curios. Part. I. pag. 19. (p) Hist. nat. & med. L. II. c. 5. (q) Vid Rauwolfii Hodæpor. cap. 2. Salom. Schweigerus L. II. c. 33. alii-que (r) leg. Mandelsloh, Georg. Andersonius & Joh, Jac, Saar cap. 2. p. 30. (s) de Medic. Ægypt. L. III. c. 18. & seq.

debere affirmat. Et verò ab hujus affeclis sæpius easdem commendari passim in monumentis antiquorum reperias. In Italia certe etiam nunc nihil frequentius esse fertur, palmarum, lacte, vel decocto malvæ, irrigatarum, ad utraque spinæ dorsi latera forti admotione, atque earundem deorsum versus ad calcaneas usque repetitis tractibus. Quam operam, sive lenem frictionem, incolæ *fare le freghe* (facere frictionem) sua lingua vocant, plebi, vel cum vel sine Medicorum consilio, in capitis & lumborum doloribus, imbecillitatibus corporis, ac plurimis aliis morbis, matutino ac vespertino tempore, usitatissimam, ac summè proficuum. Nostra tempestate quamvis alibi in frequenti adeo usu frictus non sint, tamen penitus e Medicinæ foro non ejiciendos esse, & ratio suadet, & longinquus rerum usus. Sanguini enim ac lymphæ, per vasa capillaria tardius recurrentibus, novum quendam induunt motum ac calorem, quo, simul humores attenuante, transpirationem forte diminutam augent, & spirituum concitando affluxum membra corporis & robustiora reddunt, & ad res peragendas magis habilia. Idque luculento satis exemplo declarant *Acta Anglorum Philos.* cit. supraloco, ubi pedes, ex ingenti dolore omnino infirmos ac debiles, in integrum plane restitutos fuisse solo matutino vespertinoque canis lambitu notatur. Quod si mollior ejusmodi frictio, qualis certe lambitus is est, tantarum sit virium, quid nobis de prudenter usurpata, ac paululum duriori, sperare non licebit? Eo sane pacto & capillorum pexum, frictionis instar in matutinum usum cedentem, egregie conducibilem esse monet Celeberrimus *Pechlinus*, qui *L. III. Obs. 10.* novisse sese scribit, quibus non aliter, quam a pexu forti atque indentidem frequentato, matutini capitis dolores propulsi sint. Similem in Gallia persensit fructum virgo quædam hemicrania menstrua cum vertice capitis tunc ita intumescere laborans, ut ubicunque impressi digiti vestigia sui relinquerent: enimvero huic innoxio quidem, sed molestissimo naturæ conatu vomitus vehemens periodos finire singulas solebat ante, quam, Celeberrimi Excellentissimique Do-

mini Præsidis, Fautoris ac Promotoris maximopere venerandi, consilio admodum salutari obsequuta, octiduoano pectinis usu malum hoc unoquoquebet mente egregie anteverteret. Neque quispiam in alendis equis curiosior facile ignoraverit, quam sit utilis iisdem ac commoda strigilum usurpatio. Imo Boyleum aliquando edocuit Helmontius, posse in lacte asinino, recen- ter emulso, sapore internosci, pexum eo die animal istud sit, anne minus. (t) Merito igitur in *Vita & Mortis Historia* sua pas- sim & ad sanitatem & ad humanæ vitæ longinquitatem frictum adeo commendat Illustrissimus Baco Verulamius. * Ac de hujus quidem non negligendo usu sic satis a nobis dictum existimamus. Mentio nunc etiam aliqua injicienda est sive perfrictionis, sive ta- ctus, qui vel hominis jamdum demortui manu fieri vulgo solet ad asperitates cutis, cum primis strumas verrucasque tollendas. Certè vivi hominis manum, vitali calore temperatam, in Tumori- ribus abigendis, præsertim a flatu extensis, aliquid posse, & ratio dictitat, & testantur etiam Medici non vulgariter docti; (u) Idem vero frigidum defuncti tactum nonnunquam præsta- re, multis fortean videri possit absolum. Experimentitamen veritatem exemplis non unis ostendunt Viri auctoritate graves, ac longè experientiae gloria clarissimi: Quæ quidem huc addu- xisse lubenti cum animo exoptaremus, nî uberius paulo hanc nostram increfcere modo sentiremus operam. Benevolum igitur Lectorem, harum rerum cupidum, ad ipsos Auctores ab- legamus: videlicet Helmontium, Opusc. *De mens Idea* §. 46. Boyle- um c. l. cap. 11. *Act. Philos. c. l. Th. Bartholin. Cent. III. Obs. Anat. 66. aliosque.*

CA-

(t) Vid. Rob. Boyle *usefulness of Natural Philosophy* Ess. V. cap. 15.

* Conf. Paulini *Flagell. Salut. Sect. IV. c. 4.*

(u) vid. Cl. Pecklinus L. III. Obs. 30.

CAPUT. III.

DE

Salubri Manuum Tactu in compe- scendis Doloribus, præsertim in Odontalgia sedanda.

Salutarem manus usum, non tantum quibusdam homini-
bus peculiarem, verum & pervagatum plurimisque natio-
nibus familiarem, cumprimis frictus utilitatem ostendimus.
Videndum porro erit, quanta sit contactuum in sopiendo cor-
poris molestissimo sensu virtus. Equidem cruciatus iis longe
acerbissimos accidere comperimur, quorum partes affectæ, tu-
mores, vulnera, aut ulcera, valde dolentia, inepte atque im-
providè applicitis manibus attrectantur; uti id a Chirurgorum
vulgo fieri, indeque statum ægri pejorem multo reddi, quin &
vulnerum sanationem quam diutissimè differri, sæpius notamus.
Verum longe alia ratio est tactionum, prudenter, &, ut secun-
dum Artis normam decet, adhibitarum. Quibus intensissimos
nonnunquam dolores (ut indoctis imperitisque hoc παράδοξον
videatur) ægrumque adeo, eorundem ferocia victum, ab ani-
mi, vel deliquio, vel furore, continere licebit. Scilicet, vel
lippis tonsoribusq; cognitum, quanta sit manuum efficacia in ce-
phalalgia mitiganda, cumprimis ubi suturarum cranii vel immi-
neat, vel facta demum sit aliqua disjunctio. Et vero vidit Cl.
Pechlinus (x) Hamburgensem fœminam, gravissimis capitis doloribus, a su-
turarum discessu ortis, affectam, ab admotis vehementius filie manibus
solatium expertam fuisse, mox iterum ad remissiorem contactum invale-
scente dolore. Legatur hic quoque Bootius L. de affectibus omissis cap. 4.
In multis aliis humani corporis morbis quid non inde persentisce-

B 2

re

(x) cit. loco.

re nobismet videmur solatii. Quod sane sæpissime laudatum Pechlinum, magnæ existimationis Virum, permovit, ut singulares tactus manuum laudes peculiari quodam titulo ac nitidissimo, ut solet, stylo persequeretur. Atque adeo neminem vitio nobis daturum esse autumamus, quod maximi momenti verba, præcipuè quæ convenire exactè nostro proposito videntur, ex observationibus ejusdemmet mutuata, huc pertrahamus. Sunt autem talia: *Quid in mitigandis doloribus manuum tactus possit, vix quisquam est, qui non experimento domestico didicerit; neque vero simpliciter admota manus, quæ & ipsa calore salubribusque effluviis plurimum potest, sed & compressio, etiam vehemens, plurimum conducere videtur. Tumores quosque & extensiones a flatu manus commode admota pulchre temperat, imo, si fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Costarumque expansiones, quæ fibras doloremque augere solent, pressione compescit. Mirificum etiam in Hypochondrii sinistri doloribus, Splenem vulgo vocant, manus admotæ remedium; est enim, ubi alia non sunt, quæ juvare possint, præsens in benefica manu solatium, &c. Dolores Nephritici sæpe & ipsi, si ad latera & inania ventris convertantur, magnum a manu accipiunt delinimentum. In Vesicæ Calculo, qui colicis glandem excruciat dolor, nullo alio, quam perpetui contactus frictusque mitioris remedio temperatur. In Capitis, Dentium & Aurium doloribus quid manuum fortior applicatio possit, etiam vulgo notum est, quid quod ipsi illi dolores manus beneficium ultro persæpe provocent. Sistimus hic gradum, quod reliqua, quæ apud laudatissimum Auctorem sequuntur, jam dum superius, suo quælibet loco, a nobis sint adducta: Et cum in hisce ob argumenti evidentiam verborumque pondus tantum non omnia sic constituta sint, ut vel majoris ornamenti, vel probationis dilucidioris non indigeant, nostræ Dissertationis filum, quod fusiori eorundem insertionem abruptum quasi cernitur, iis, quæ de dolore dentium habet Celebratissimus scriptor, rursus subnectimus. Nempe videri possit *πρόβλημα* nostrum non adeo novum, quod hic à Cl. Pechlino doloris dentium, tactu sedandi, paulo ante mentio quædam fiat, quin & Cardanus ætate jam tum sua acerbissimi ex dente doloris, pariter, h. e. attactu, sopiti,*

sopiti, aperte meminerit. Porro autem increpandi etiam nos putabimur, qui non solum in Præfamine nostro, sed & tanto cum verborum apparatu eam promiserimus ἐγχαίρειν, quæ momentaneo opere omnem protinus sistat doloris sensum; sive enim genis admove- vere manus, sive ipsismet dentibus cum Cardano, velimus, utro- bique illudi quasi videbimur fallaci sæpius experientia. Sanè, si qui- dem cum istis dentium curationibus omnino conveniat etiam no- stra, pervulgatam eandem, nedum novam, dici posse confite- mur: neque etiam simpliciter, & ad tactum, sed ad tangendi mo- dum, respicientes, planè novam æstimavimus, quam hic describi- mus dentium medicinam. Verum enim verò longè diversissima ea est, & a communi, & ab illa simul tactione, quam Cardanus, ceu singularem nobis reliquit. Interim de experimento utroque nobis quam maxime gratulamur; opinantes nostram inde me- thodum eò facilius apud doctos aliquam assequuturam esse fidem, quod, dum Clarissimi ambo Viri jam tum ostenderint ὁδὸν ἀλγίαν tactu, si non semper, saltem aliquando atque insigniter, mitigari posse, nos modo tangendi rationem præbeamus, qua semper, protinus & planè tolli dolorum sensus queant. Discrimen autem ut magis pateat, en! omnibus verbis expressum Cardani locum præmittimus: *Nuper cum hoc scriberem, dolor acerbissimus duos ultimos maxilla sinistra superioris dentes vexabat: unde consensu quodam & alios omnes superiores ejus partis dentes affligebat & maxillam totam, adeo ut os excuti videretur: tum etiam oculum & aurem & nasi partem eandem ve- bementer urgebat, nec ullo auxilio abscedebat, sed intermittens quando- que revertebatur. Dextra manu dentes apprehendebam, distrahebam, nihil proficiebam. Tandem casu aliquo inveni, quod ubi sinistra manu le- viter apprehendissem dentem, qui magis vexabatur, ita ut pollice partem ex- teriorem, indice interiorem comprehenderem, statim non solum dolor illius dentis, sed & totius partis sedabatur. Illud vero mirabilius, quod quan- tò levius tangebam, tanto celerius ac perfectius dolor sedabatur. Fiebat autem sedatio hac confestim: & hoc, cum rediret dolor, sæpius plus quam vices sum expertus, donec sic sponte abcessit, & liberatus sum. Nos ne- que manu malis applicita, neque admotis denti digitis malum*

comprimere conamur, verum uno saltim digito, sive indice, sive alio, unicum in externa aure locum paulo pressius, & momenti temporis spatio circiter, attingimus: Et, si quidem in sinistra maxillarum parte dentes ægritudo vexet, sinistram, sin in dextra, dextram aurem premimus. Locus autem supra meatum auditorium, quam proxime Antitragum, in ipsa illa eminentia est situs, quæ a tuberculo hocce in concham transverso ductu vergit, atque ne a tandem sub scapha oblitteratur.

CAPUT. IV.

DE

Discrimine contactuum singulari- um, eorumque operandi modo gene- ratim.

EXemplorum, quæ Tactus salubritatem, non sine magna admiratione, ostentant, haud exiguum conspeximus numerum. Verum videri hic multis merito possit quasi quædam farrago, quæ ad turbandum magis, quam illustrandum, in tanta rerum caligine, mentem lectoris idonea sit, atque accommodata. Neque enim Historici munus hac ipsa dissertatione in nos suscipere voluimus, quamvis, si quidem voluissemus, nec id fortean absque omni de rebus iudicio sustineri debuisset: neque discrimen, quo singulares contactuum eventus a vulgo obviis sejunximus, sufficere, queat, quod non omnium, quæ sub singularium numero continentur, una sit eademque ratio: Dein possit alicui res nondum satis explicata videri, num odontalgia per tactum sanatio, cujus in gratiam ex historicorum scriptis copiose deductam relationem dedimus, ad has, vel istas, manuum operationes referri debeat. Meminimus enim, fuisse, quidam experimentis eam ostenderemus, vel peculiari, qua tam
con-

continuo sedetur dentium dolor, virtute nos pollere, neque ita ab omnibus fieri posse, vel forti ægrorum imaginatione, sublatum eundem crederent. Porro & sub primi generis censu reperias, quæ reliquis forsân rectius sint adscribenda. Exemplum esto dolor ventriculi, cujus curationem singularem duximus, a cerrimo Cl. Pechlini iudicio permoti, qui *præter contactum etiam effluviis salutarium aliquem usum fuisse hariolatur*; verum, postquam fortuita sermonum occasione ex Celeb. & Excell. Domino Præside intelleximus, semet a summis stomachi torminibus uxorem imposita sua manu aliquando liberasse, suspicari nos cœpimus, non expirationibus, sed soli manus calori, tribuendum esse, quod is dolor tam feliciter ab homine isto sopiri potuerit. Balliolorum quoque familiam seu prolapsu, seu violentia, seu ictu fracta, aut luxata, ossa, nervosque & artus contusos, vel quovis modo sede sua emotos, tacita quadam vi sanasse, ut cum Scævola Sammerthano credamus, nondum satis testato aliquo indicio evicti nobismet videmur. Namque Elogii sequentibus quibusdam verbis manifestum ipse Sammerthanus facit, sese cum veritatis detrimento, cum favori aliquid dedisse, aut certe medicarum rerum imperitia sic fuisse deceptum. Merentur ipsa Scriptoris de Henrico III. seu Magno, verba, ut diligentius paulo animadvertantur: *Vidi ego, inquit, dum ægros curaret, habilique & blandienti, manu ossa luxata, vel fracta, nervosq; & artus e sede profilientes, aut diductos tractaret, atque ad consueta munia revocaret, (quod quidem repositione ossium in pristinum locum fieri debebat) eum tanta dexteritate usum, ut seu manus agilitate, sive opinione, quam de tanto viro præcepisset ager, nullos interea (dum nempe reducerentur ossa) sentire dolores, neque naturæ adversos percipere sensus, ita illos alte sopire ac demulcere noverat.* At vero, qui potuit opinio ægri, seu Viri æstimatio, aut dignitas, efficere, ut nulli sentirentur dolores? Equidem videmus pugnantium animos affectuum vi ita plerumque abripi, ut ingentes corporum offensiones sine lamentis lachrymisque, fere etiam sine sensu, perferant: novimus etiam cogitationum sedulitate quosdam

dam adeo devinctos esse, ut de iis *Seneca* illud merito dici possit: *Nihil crus sentit in terris, quando animus est in cælo.* Verum enim vero in fortissima partium distensione, sine qua tamen ad pristina revocari munia membra nequaquam possunt, omni dolorum sensu carere plus quam Stoicum, imo plus quam humanum est. Adeo naturæ plane adversum, naturæ adversos tum non perceptos fuisse sensus, quod *Sammerthanus* statuit. Præterea non potuit etiam summa dexteritas agilitasque prohibere, ut prorsus non iidem sentirentur. Quis enim, Chirurgicarum operationum gnarus, non noverit, quanto sæpius labore, indeque non exiguo dolore necessario exoriente, membra distendantur, atque ossa simul pristino loco rursus adaptentur. Demus tamen *Henricum Balliolum* hæc omnia maxima habilitate, minori autem cum dolore, præstitisse, sane nulla exinde vis tacita, sed summa sanandi peritia elicitur, quæ vel ex sequentibus *Sammerthani* verbis clare elucet: *Prætered sic aptè ligamenta præparabat, & agra corpora obligabat, adeoque inexplicabili serie & ordine fascias & vittas constringebat, ut non amplius ossa, vel artus, vel nervi dehiscerent, aut dimoverentur: sed hujusmodi ligaturis & manus tractatione facile sequerentur, quocumque torqueret, & in ordinem illos reduceret.* Etenim sola manuum ac fasciarum recto usu eandem sanandi felicitatem quis consequi possit. Imo vero cuilibet Chirurgo eo maximè studendum est, ut quam fieri potest, minimo dolore aptissimisque ligamentis ossa luxata & diffracta, quin etiam vulnera, percuret. Itaque opere maximè Chirurgico illud a laudatis *Balliolis* peractum fuit, a quo per ignorantiam aberrasse nobis videtur *Sammerthanus*. In reliquis etiam supra traditis, cum sint quædam, quæ maximam nobis falsitatis suspensionem commovent, videmur operæ forte pretium facturi, si & ista prius examini subjiciamus, quam exempla universim, & ad agendi modum respectu, in peculiare classes subdividamus; ne scilicet nobis contingat, ut pro Junone nubem amplectamur. Et ad *Psyllus* quod attinet, merito de eorum præstanti virtute dubitaveris. Fabulæ enim simillimum est, eorum corpori ingenitum fuisse virus exitiale serpentibus,

ut hujus odore sopirent eas, quemadmodum Plinius L. VII. c. 2. scribit (z) Cui solenne hoc est, ut plus alienæ fidei, quam suæ experientiæ confidat. Nescit nimirum Natura tale in animalibus venenum, quod vel expiratione perniciosum esse possit: neque id probatum reddit accensum cornu cervinum, de quo Scriptorum quorundam veterum sententia est, fugare id serpentes; si quidem verum est experimentum, quod alioquin ita commodè institui nequit. Longe enim alia subest ratio: Fugare animantia quivis fumus potest, quin apes etiam idem necat. Interim venenum non est omne, quod molestissimum. Tintyritarum in insula Nili exemplo, quibus nempe Crocodili non infensi dicuntur a Strabone, & quos tanto iisdem terrori esse notat Plinius L. XXVIII. c. 3. ut vocem quoque eorum fugiant: sive ut sola voce terri cogantur evomere recentia corpora ad sepulturam, (aa) non fit magis verosimilis Psyllorum odor: Obscurum enim ita confirmatur per æque obscurum. Hodie certe nullibi reperitur gens, quæ innoxiam sese a rapina illorum profiteri audeat. Neque tamen credibile est, præcellentissimum ejusmodi donum, genti cuidam singulariter inditum, in posteros propagari noluisse naturam, omnium rerum, quæ in mundo sunt, beneficam conservatricem. Adeo in hoc Plinium frustra tueri videtur Celeberrimus noster Morbosus in Principe suo Medico. Atqui hunc errorem genuit falsa Plinii de Psyllorum sanatione opinio. Persuasissimum nempe ei fuit, hos non suctu tantum, sed vel tactu ipso levare aspidum morfu percussos, & sic tota eorundem corpora serpentium ictu læsis prodesse, sec. LXXVIII. c. 3. Non ita negligenter de eis, sed exquiritè admodum, statuit, Romanorum Medicorum facile Princeps, Celsus qui L. V. c. 27. neque hercule, inquit, scientiam præcipuam habent hi, qui Psylli nominantur; sed audaciam usu ipso confirmatam. Nam venenum serpentis, ut quedam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed invulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur: ictus ejus occidit. Et si stupente ea (quod per quedam medicamenta circulatores faciunt) in os

C

digi-

(z) Add. Plinii L. VIII. (aa) Vid. L. VIII. c. 25.

digitum quis indidit, neque percussus est, nulla in ejus saliva noxa est. Ergo quisquis, exemplum Psylli secutus, id vulnus exuerit, & ipse tutus erit, & tutum hominem præstabit. Illud interca ante debet attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat. In hujus sanè judicio, ut sincero, sic accurato, eo tutius acquiescere nobis licet, quod, Medicus suo tempore quam optimus, omnium diligentissime & penitissime ea explorata habere, ac de Psyllorum opera judicare potuerit. Quin etiam egregie sententiam hanc illustrat historia Cleopatrar, quæ, ut graviter cecinit Poëta: (bb)

*generosius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensẽ, nec latentes
Classe cita reparavit oras.
Ausæ & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, & asperas
Tractare serpentes: ut atrum
Corpore combiberet venenum.*

Eam enim quum ab interitu propter applicitam corpori aspidem, ejusque morsum summè pestiferum, vendicare omni ratione studeret Augustus, dicitur Psyllos adhibuisse, qui venenum e vulnere sugerent, teste *Suetonio in Augusto & Dione Lib. LI.* Qui solius adeo suctus, tactionis plane nullam fecere mentionem. Non ergo attactu, sed suctione, si quid potuerunt Psylli, id omne præstiterẽ. Nec de Marlis quod jactatur, & Ophiogenibus, certius quiddam constat. Cum, quod Strabonis auctoritatem concernit, ipse non tantum fabulis oppidò ridiculis narrationem suam suspectam reddit, sed etiam incantamenti haud levem facit suspicionem. Accedit, quod Marlos a Circes, ob magicam artem famosissimæ mulieris, filio ortos, & ideo inesse iis vim naturalem eam: & serpentes contrahi Marforum cantu, etiam in nocturna quiete, dicat *Plinius.* (cc) Quo & Poëtæ *Lucilii* versus *L. XX. Satyr.* pertinent.

Jam

(bb) *Horatius L. I. Carm. Od. 37.* (cc) *L. VII. c. 2. & L. XXVIII. c. 2.*

*Jam disrumpetur medius; jam ut Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cum extenderit omnes.*

Sed nimii fortean fuimus in enucleanda horum falsitate. Prope-
rabimus ergo, breviori tamen stylo, etiam ad alias quasdam
contactuum historias, non minori, quam priores, difficultate
laborantes. Quis enim Borello, suspectæ alioquin fidei Viro,
crederet, brachiorum solo frictu potuisse a quoquam curari fe-
bres? Quisnam exturbatæ adeo mentis foret, ut putaret, ab
homine per manuum, sive nudarum, sive medicamento im-
butarum, affricum ferri magna quædam frustra in argentum
posse mutarier? Docuimus equidem supra frictionis in servando
& sanando corpore non minimum esse usum, sed nunquam ad-
ducemur, ut febres ea potuisse expelli autumaremus. Profe-
cto longe universalius hoc morbi genus est, quam ut sola bra-
chia sedem agnoscat mali. Æque incredibile est, manuum, ex-
trinsecus admotarum, ope vomitionem fuisse excitatam, alvum
solutam, omneque genus dolorum delinitum. Sed hominum
fidem immensum superat metallorum ista manualis permutatio.
Sane eousque in homine expirationum efficientiam exaggerare,
est communem naturæ cursum invertere, limpidosque, ex qui-
bus veritatis ratio est haurienda, fontes turbare. Neque enim
summa corporis temperies, & inde proveniens balsamica quæ-
dam virtus, Tincturæ Universalis instar se diffundens, hoc ne-
gotium ita planum reddunt, & perspicuum, quin immanissima ap-
pareant & foedissima rerum monstra. Eademque religioni eo
periculosiora, quo Naturalismi seminia menti humanæ inserunt
occultius, atque omnem miraculorum nomenclaturam e me-
moria hominum sensim delent. Ejusdem etiam farinæ viden-
tur quamplurimis conditionibus enarratæ, ac clarissimorum
quoque Virorum testimoniis affirmatæ curationes, à Greatra-
kio, Nobili quodam Hyberno, institutæ. Quæ, ut historiæ fide
non destituantur, apertis nihilominus notis causarum rationem
ipsæ subinde produnt. Quales quidem hic afferre prolixum ni-
mis foret, illud satis esse poterit, quod *B. Morhofius* in *Msripto*
C 2 quo.

quodam Collegio de Hist. Universali annotat: *Eum a Rege in exilium ire jussum.* Quod sine gravi causa sic contigisse, haud est verosimile. Adeo verissimum est illud *Επιχαρμειον*, a Cicerone commendatum: *Nervi atque artus sunt sapientiae, Non temere credere.* Tandem etiam sunt, qui de exemplorum, capite primo a nobis relatorum, veritate admodum dubitant: Sic *Delrio* *disquis. mag. L. 1. c. 3. qu. 4. cum Anton. Mirand.* quæ de Pyrrho narrantur, mendaciis incredibilibus annumerat: & *Celeb. Joa. Rhodius not. ad Scribon. Larg. pag. 15.* non Pyrrhi tantum, sed & *Vespasiani & Adriani* historias fabulis affines esse judicat: *Zentgraffius* istam de Adriano narrationem lubricam dicit. Sed cum æque culpandum sit, temerarie, & meris conjecturis innixa censura, quæcunque Veterum rejicere, ac nimia iisdem fide indulgere, merito nos illud *Terentii* servatum tenemus: *Ne quid nimis.* Quæ autem de Comitibus Habsburgicis a *Fel. Fabri* referuntur, non sine ratione valde habet suspecta *Camerarius Oper. subcis. Cent. III. cap. 42.* Examinatis itaque ac rejectis, quæ falsitatis non minimam suspicionem incurrunt, aggredimur nunc & reliqua Tactuum singularia exempla. Nempe horum quidem alia divina quadam virtute coruscant, ut quæ a Servatore nostro, ejusque Discipulis, sunt edita. Agnoscuntur autem in eo potissimum divinæ vires, quod non tactu solum, sed nonnunquam etiam verbo, sine corporeo quodam attactu, hoc est, solo nutu, ægri sint persanati. Patet igitur tactum, in tollenda ægitudine adhibitum, non nisi Symbolum fuisse curationis divinæ: qualis v. gr. etiam luti ablutio exstitit in sanatione cæci nati *Job IX. v. 7. & 15.* Est quoque hæc pertactionem medendi ratio minime fallax, & plane non fucosa: Prætereaque omnium reliquarum occultior & penitus abstrusa, utpote quæ nulla ingenii & mentis acie penetrari, nullis naturæ legibus comprehendere queat. Adeo nec in hujus censum deduci possunt, quæ in medicina quotidie evenire vulgo dicuntur, miranda rectius, quam miracula, dicenda. Alterum genus contactuum flagitiosum est, & fallaciis præstigiisque dæmonum inquinatissimum. Quo non tantum rerum naturalium simula-

mulatus usus ad perniciem humani generis vocatur, quemadmodum a Circe factum memorant Poëtae, atque hodiernum id a Magis frequenter fieri notum est: cujus rei plura exempla legi possunt apud *Nic. Remigium Dæmonolatr. c. 37.* Sed & religionis sacrae caeremoniae, ἰδωλολατρείας, vel superstitionum, perversis moribus deformatae, simul adhibentur: (dd) Cujus exemplum Pyrrhus nobis Galli Gallinacei immolatione, ac Lienosorum attactu, præbet. His enim plerumque, naturalium & divinarum rerum abusu, improvidas hominum mentes irretire, & tanquam personatas reddere fraudes suas cupiunt malitiosi spiritus. Neve quis mortalium miraculorum veritate capiatur, ipsi his similia fingunt, & κακοζήλῖα quadam Servatoris nostris facta imitari conantur. Quo pacto Vespasiani atque Adriani curationes videmus esse peractas. Quæ sane specie tenus in multis conveniunt cum illa historia, quæ in sacris literis a *Johanne Evang. cap. IX.* enarratur. Id tamen difficile creditu est, potuisse natum cæcum Dæmonis ope recipere visum. *Salmasius* quidem eam ob causam in commentariis suis pro *natus cæcus* legendum esse statuit *vetus cæcus*; *B. Morbosius* contra hanc rationem nullius esse momenti ait, quia seu *natum*, seu *veterem cæcum*, visum recepisse tactu solo, aque poterat videri incredibile, & oculos recepisse commodius dicatur *natura cæcus*, quam qui vitio accedente factus. Verum enim vero, quod pace tanti Viri dicamus, non tam certo potest hoc affirmari, quod sæpe, imo fortassis ut plurimum, cæcorum natorum labes vel in retinæ defectu, vel in nervi optici, aliusve partis mala conformatione residere queat. Sic novimus nos Virum doctissimum, cui mira familiæ calamitate, inter alios liberos, tres sunt cæci nati, omnes gutta serena laborantes. Jam vero omnino experientiæ repugnat, vitium ejuscemodi ulla arte corrigi posse: neque dæmones eam habere in hac rerum universitate potestatem, ullo exemplo constat. Hinc quam optime *Melanchthon* apud *Camerarium*: (ee) *Non potest, inquit, Diabolus facere illa: restituere vitam mortuis, item anum effætam facere fecundam*

C 3

(dd) Vid. *Remigius c. l. cap. 48.* (ee) *In hor. subcis. suprac. l.*

cundam, sistere cursum solis, & multa alia, quæ inimitabilia Diabolo sunt, quæ sunt testimonia divine potentiae in Ecclesia. Neque etiam correctio Salmasii necessaria adeo videtur, si intelligamus, pronato cæco ab omnibus habitum, qui a natalitiis occoecatus erat. Idque ab ipso fortassis dæmone, quem talia nonnunquam patrare, eo saltem proposito, ut post eadem removens hominibus miraculorum specie imponat, non sine causa conjectat judiciosissimus & diligentissimus artium ipsius indagator, *Remigius* (ff) Atque adeo existimandum est, non Solo tactu, multo minus per miraculum, fuisse restitutum, sed quibus mali spiritus operibus oculos amiserat, iisdem eum recuperasse visionem. Etenim illas hic tueri nolumus partes, quibus omnes Dæmonum artes ab occulta quadam & subtilissima, naturali tamen, facultate profectæ asseruntur. Quæ si ita sese haberet, non possent eadem artificia, quæ Magi ad incantandum adhibent, modo salubria, repente insalubria esse; neque v. gr. pulvisculus, qui vel sola inspersione in vestimenta aliis nocere solet, tuto manibus ipsarum sagarum tractari. (gg); neque magicæ rei virtus peculiaris earundem assensus adeo indigere (hh). Accedit, quod magica operatio, similem in modum a non Magis instituta, nihilominus eam non producat vim & effectum, quem per incantatores vulgo exoriri videmus. Tertium genus tactuum singularium est, cujus exoptatus adeo eventus e causa quadam naturali ita nequitur, ut nec ab omnibus ob occultam impeditionem, nec per omnes, expectari possit. Tales præcipue sunt Galliæ & Angliæ Regum tactus, quod eorum, qui aliis etiam similiter tribuuntur, maxime dubia sit veritas. Videlicet non illorum inhæremus sententiæ, qua vel divinum munus hunc sanandi morem esse, vel per τὸ θεῖον, Majestati regiæ peculiariter insitum, levare morbum, edocetur. Necessum enim foret, in eo miraculum, idque imperfectum, agnoscere, quoniam non omnes æque feliciter & constanter sanari compertum est. Multo minus pollicem

(ff) *cit. l. cap. 45.* (gg) *Vid. Remigius c. l. cap. 37.* (hh) *Vid. Idem c. l. 4, 38.*

cem *Deusingio* (ii) premimus, qui non Pyrrhi solum, sed & quæ contactu fiunt curationes, in universum fere omnes in magicis & superstitionis habet. Namque non omnes mirandi effectus, quorum abscondita ratio est, fallaciis Dæmonum sunt adscribendi. Naturales potius statuimus, quod similes etiam similiter produci possint rebus mere naturalibus, ut defunctorum manibus hoc superius probatum est. Quales autem sint strumas per tactum istum abigendi rationes, num scilicet per oleum, manibus inunctum, quod bufonum esse vult *Borellus*, (kk) vel per imaginationes ægrorum, vel alios naturæ modos, tollantur, dubia res, & dissensionis inter doctissimos plena est. Nos quidem non audemus

tantas componere lites,

quum in curationis istiusmodi conditiones altius indagandi nobis desit occasio; verosimiliortamen nobis videtur de imaginatione opinio. Quantæ enim ejus sint in rebus humanis, itemque morbis, vires, quotidianis pene discimus exemplis. Quorum, nisi brevitati studeremus, magnum huc afferre numerum possemus. Sufficere hic pauca queunt: cum primis, quod de quodam apud Cl. *Pecblinum* L. III. Obs. 32. narratur. Is enim totus Paralyticus à concione & benedictione supra memorati Bagnonii, in quam non sine molestiâ conjux & amicus eum deduxerant, confestim, velut novus homo, pedibus, quibus insistere aliquot annis nequiverat, non solum pro lubitu incedere, sed & prosilire, ingenti cum miratione, potuit; verum, postquam per Nobilium, credulitatem muliebre & phantasiæ lusum exprobrantium, sannas & irrisiones labefactata fuerat fiducia, mox in pristinum iterum incidit & statum & valetudinem. *Michael Medina*, (ll) citante *Fieno*, scribit, se *Salmantica* puerum quandam novisse, qui gratiam sanitatis (Sanandi donum) habere credebatur, qui multos homines solò tactu gravissimis morbis liberabat: sed morbos tandem iterum recurrisset, quando jam ægrorum imaginatio deferbuisset. Quinimò mulieris è Benivenio exemplum huc commode

(ii) Vid. *de morb. superst. orig.* §. 61. (kk) *Cent. IV. Obs. 38.* (ll) *Lib. de recta in Deum fide cap. 7.*

dè referri posse videtur: cum primis ubi, quæ Celeberrimus *Pechlinus cit. l. Obs. 12.* perquam doctè edisserit, paulò attentius consideramus. Accedat lepidum illud adversus Ardorem Stomachi consilium, non tantum *Job. Agricola* quondam cognitum, sed & multiplici quorundam experientia, (mm) & Nobiliss. Excell. Dni Waldschmiedii nostri, Fautoris & Amici maximopere colendi (qui in seipso non solum, sed & in pluribus aliis per jocos id egregio cum fructu tentavit) assensione probatissimum. Ipsius auctoris verba, quibus describitur, gratiam fortassis aliquam merebuntur. Ea autem hæc sunt (nn): Ein lächerliches Experiment habe ich neulich wider den Sood gesehen / daß einer nur an einen Strick gedacht / welcher mit der Wagen-Schmier / so auß einem Rade gelauffen / bestrichen und ins Haus in einem Winckel gehenget worden / so ist ihm der Sood alsobald vergangen. Sexcenta ejusmodi exempla hic notari possent: Sed manum de tabula. Plura qui velit, legat *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. 8. Obs. 178. 180. & passim, Pechlini L. III. Obs. 13. usque ad 16. nec non Th. Fieni elegantissimum libellum de Viribus imaginationis. Tantum de Contactuum singularium differentiis!*

CAPUT V.

DE

Discrimine vulgati manuum usus,
earumque operandi modo generatim.

UT flagitiose cum Medica doctrina agunt, qui, non rerum humanarum vitio, sed vel turpi professionis inscitia, vel execranda quadam malitia ducti, utilissimam mortalibus artem inconditis falsissimisque observationibus contaminant; ita pessimi (mm) Vid. *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. 8. Obs. 179.* (nn) *Job. Agricola in Chirurg. parva Tract. II. p. 251.*

pessime studiis suis consulere videntur, qui easdem, crudas quasi
 & incoctas, magna aviditate ingerunt, ingestas parum digerunt,
 neque ab iisdem secernunt, multominus in augmentum tandem
 scientiæ convertunt, illa, quæ, probe probeque veritatis acri bile
 dijudicata, quam optima debeant haberi, reliquis & inutilibus, ritè
 segregatis. Nos ne in Dissertatione hac nostrarum rerum obscuritate
 similiter prolaberemur, materiem, ab aliis hætenus nondum
 perfectè pleneque lustratam, ut pro viribus licuit, provida cura,
 animoque considerato, tentavimus: neque non præcedenti capi-
 te tactuum singularium exempla, veritatis quasi lance librata,
 suo quævis gradu, seu classe, quam a nobis fieri potuit, aptè
 locavimus. Restant nunc æquali industria pervestigandæ manu-
 lum, vulgariter in morbis usurpatarum, actiones. Quæ, quum
 non solum multiplici effectû, sed & variis corpus humanum af-
 ficiendi modis, itemque inter sese, discrepent, facile patet,
 longe majorem hic nobis aperiri campum, si singulas historias
 velimus spectatas. At vero, quoniam, cognitis exactè & tactu-
 um discrimine & operatione, haud adeo difficile est de effectû
 & usu judicium, erimus præcipue nunc in vario contactuum
 genere, eorundemque diverso operandi modo occupati, addi-
 tis tamen ubique sanationum nonnullis exemplis, quo illustrior
 tandem fiat, & clarior nostra contemplatio. Præcipua autem
 manualium tactuum genera nobis videntur esse Tactus ma-
 nuum simplex, percussio, & frictio. Reliquæ enim tangendi per
 manum rationes ad unum eorundem genus commode referri
 possunt. Atqui hæc omnia generatim & universè operationem
 pressu, sive, ut alii loqui malunt, impressione, peragunt, ex
 qua dum fibrillæ papillares nerveæ, in cutim terminatæ, & spi-
 ritus in iisdem animales commoventur, perceptio oritur, quam
 tactus sensum, & sensationem, appellamus. Estque hic effectus
 naturæ maxime conveniens, & ordinarius. Insuper exemplis
 superius adductis constat, naturaliter etiam salutem corporis
 humani membris tactu manuum vario modo dari posse. Jam
 vero, quum plerorumque morborum, præsertim attactu isto cu-

randorum, causæ in solo spirituum animalium vitio non reside-
ant, videtur neque sola eorundem commotione eosdem tolli,
verum, ut exoptatus sequatur eventus, etiam humores partium
corrigi debere. Quod quemadmodum contactu fieri queat, o-
peræ pretium est in singulis tactionum recensitarum generib9 dis-
quirere. Et hæc inter primum nobis esto Percussio. Quæ pressus est
incitatus, cum impetu majori, vel minori factus, ut major nem-
pe fuerit, vel minor, moventis vis: omnem etiam operandi vir-
tutem à motu, ac repetitis ictibus sumens. Minus vehemens, ac
repetita percussio locum habere potest in Dysuria, ut vel ex
Observ. med. MS. Jfraëlis Schmidii (oo) discitur: Ein Preussischer
Jäger hat einen alten Leit-Hund gehabt / so aber ohne die
höchste Beschwerde nicht harnen können / wosern nicht je-
mand mit der Hand zuvor selbige Gegend eine Weile sanfft
geklopfft hätte / alsdenn ist es gangen / wie es sollte. Simili-
ter etiam conducere videtur in singultu: quo pertinet exemplum
ab eodem laudato *Paullini* (pp) annotatum, nisi quis repentinum
auxilium vini calidi, nucis myricæ, & cretæ viribus tribuere ma-
lit. Non minus puerulis, periculosius tussientibus, Phthisicis e-
tiam, qui pituitam viscidiorẽ e pectore difficulter admodum ex-
cernunt, iisque, quibus ob avidissime deglutitum cibum, &
occlusam inde gulam, suffocatio imminet, prodesse dorsi per-
cussionem, exemplis nosmet edocti sumus. Ad expellendum
denique ex utero mortuum fœtum percussiois fortitudinem
commendat Cl. Vir. *Ib. Bartholinus*, (qq) qui *Fœtu*, inquit, mor-
tuo, præsertim in partu ipso hærente, quum propter angustiam viarum
matrisque imbecillitatem ex angustis eluctari non potest, ne sine spe misera
relinquatur, impositus orbis ligneus, vel stanneus, super umbilicum fortis-
sime manu Medici vel adstantium percutiatur: Idque exemplo com-
probat. Quibus, ut & manus ictu, maxillæ inferiori luxatæ dex-
tre adhibito, perspicuum fit, percussioni tam in viscera atque ea,
quæ intus hærent, quam ossa etiam luxata non minimum pote-
statis

(oo) referente Dn. *Paullini* in *Flagello Salut. Sect. IV. c. 6.* (pp) cit.
l. cap. 1. (qq) *Cent. VI. hist. 83.*

statis esse. Cum primis autem humores, ut ad motum sua natura proniores, percussione incitamentum accipiunt repetita & forti. Namque hinc est, quod manuale hoc auxilium sibi tam conducibile expertus fuerit non nemo, cui sine vehementioribus in clunes ictibus nulla unquam obtingere potuerit seminis emissio (rr) Præterea etiam motus intestinus, externo valentior redditus, subsistentiam humorum interdum sublevare potis est. Atque huc spectare videtur ista dolentium tumorum cura, cujus idem Bartholinus (ss) meminit his verbis: *Affinis est huic curatio, qua quoscunque corporis dolores exteriores & tumores, pugnis vehementioribus parti dolenti impactis domare amicum vidi, ut quasi fustibus molles fiant magis, quam ullis emplastris.* Itemque & illa apud Sinapium, (tt) qui *Hæc de motu, inquit, meditati occurrit mihi memoria Abbatis certi, quocum mihi ante paucos annos non parva intercessit familiaritas & consuetudo. Prædictus nempe Abbas sæpius conquerebatur se puncturis laterum, imprimis sinistri divexari, quas ipse non alio remedio se discutere, mihi narrabat, quam iterata pugnoque inslicta forti percussione, tandemque longa frictione loci dolentis. Suadebam autem eidem Abbati, qui sæpius etiam Podagricis fatigabatur deliciis, ut fustibus adventantem exciperet Podagram, sed ipse negabat consequentiam circa remedii paritatem. Verum minus recte is negavit, quod ictuum in Podagra fructus variis exemplis a Dn. Paullini (uu) probatus sit: quibus hic agyrtæ cujusdam miram, & pene ridendam, curam adjungere placet. Ille enim opificii sartorii ministro, (postmodum hujus loci, dum viveret, incolæ) Dantisçi pedibus laboranti, omnino integram sanitatem promiserat, at certe ea conditione, ut remotis omnibus arbitris, & solitaria domicilii parte, curandum sese sisteret, ne insolens & rara sanandi methodus ullo modo cognosci ab aliis posset; scilicet! Morigerus est æger, & sostro ante enumerato ex conventu, remotissimo ab hominum frequentatione loco cubile sibi stratum curat, supino jam demum corpore, animo tamen summa in medicastri sui*

D 2

opem.

(rr) Vid. *Vit. Ricoll. Lin. Med. A. 1696. m. Jan. Lin. 4. (ss) Act. Hafn. Vol. V Obs. 126. (tt) Tr. de Remedio Doloris pag. 56. & seq. (uu) cit. l. cap 12.*

opem fiducia erecto, prosperum accessum expectans, quum bonis tandem avibus adveniens ille, sine multis sermonum diverticulis, quod suum esse credebat opus, aggreditur. Nempe quavis manu alterum agrotantis pedem gnaviter prehendit, & divaricatos eosdem vicissim summa vi collidit, nulla interea ratione vociferationem, ejulatus, clamores, aut preces istius exaudiens, donec, post dimidiæ circiter horæ acerrima tormenta plane consternatum reliquerit, confestim domo & urbe egrediens, neque unquam postea visus. Iste vero tantum abest, ut, gravissimo cruciatu exagitatus, pejus sese haberet, ut ab isto die ad vitæ finem usque ne ullo quidem mali insultu amplius divexatus fuerit: Id saltem incommodi tulit, quod ex terrore hujus medelæ perpetuus maxillæ inferioris tremor eum affecerit. Sed hoc exemplum, a Nobiliss. Excellentissimoque Dno. Waldschmiedio nostro nobis gratiose expositum, obiter solum modo recensere volumus. Regredimur ad manuum ictus, eorumque in agitandis humoribus virtutem, quæ aliis etiam exemplis apud Dn. *Paulini* (xx) confirmatur. Interdum etiam dentium dolori alapa medetur, cujus quidem historias nonnullas apud eundem Auctorem (yy) legere licet. Sed cæco tantum percussiois impetu sic nonnunquam evenire solet. Nisi enim sanguinem ferentium vasorum minima quædam eo rumpantur, atque adeo liquori purpureo subsistenti, indeque dolorem causanti, liberior exitus detur, non imminutum, sed longe ferocius redditum iri malum, experire. Tandem etiam, quoniam speciatim genarum percussioibus, improvise ac summa cum violentia factis, terror, animi excandescencia, similesq; effectus vehementiores jungi ut plurimum solent, casu magis & fortuna, quam singulari colaphorum virtute, febres intermittentes, (zz) imo & graviores quidam morbi sæpe percurantur. Quin & Imaginationis addita ope tale quid fieri posse, docet exemplum, apud *Happelium in Relat. Curios. Part. I. p. 20.* extans. Sic enim ille: *Ich habe einen Post-Boten gekannt / welcher zum Posten*
auß^a

(xx) cit. l. cap. 3. (yy) cit. l. sect. II, c. 8. (zz) vid. *Ephem. N. 6. Dec. III. A. 2. Obs. 202.*

aussprengete / Er könne durch Stossung vor die Stirne ei-
nem das Fieber heilen. Was geschah? Er bekam Pa-
tientē/welche durch diese Chur mehrentheils geheilet worden.
*Ampliora de Alapis sive colaphis, a præclaro Viro, Dno. Georg. Fr.
a Franckenau peculiari studio collecta, videantur in Dissertatione
Heidelb. A. 1674. edita: nolumus enim nos parum tuto, (aaa) ac
nulli non molesto, remedio diu inhærere. Sequitur Frictio,
quæ pressus est lenior, aut fortior, citius vel tardius stringendo
fiens: de qua supra capite II. uberius egimus, ut non sit opus
cramben hic bis coctam apponere: De Titillatione tamen, ut-
pote quæ sub eadem comprehenditur, quædam monenda sunt.
Est enim hæc frictus lenissimus, papillarum in cute nervearum
extremities æqualiter & mollissime stringens. Intelligimus au-
tem Titillationem, κατ' ἐξοχήν sic dictam, non nescientes, gene-
ratim etiam unumquodvis tactionis per manum genus titillare,
hoc est, blande & suaviter spiritus commovere posse, si qui-
dem lenior sit pressus, cutisque papillarum delicatiorum, ac spi-
rituum animalium copia turgescientium, crebritate instructa sit.
Meminisse vero illius hoc potissimum loco placuit, quoniam
mollior frictus, ex omni mollissimorum contactuum genere,
magis aptus sit ad inferendum corpori dulcedinem illam, quam
titillationis sensum dicimus. Senes eo non adeo afficiuntur,
quod papillulæ cutis, longævitate, & duriores sint redditæ, &
spiritibus non multum turgeant. (bbb) Idem opinandum est de
illis, qui natura sua duriusculas obtinent easdem, ut &, quo-
rum graviter debilitata sunt & fracta quasi ægritudine membra.
Tertium a nobis memoratum Tactionis genus est Tactus ma-
nuum simplex. Qui vel lenior est, & sine ullo quodam impe-
tu; vel fortior, Compressio dictus. Lenior ille persæpe pal-
marum admotione peragitur aliquandiu continuata: adeoque
expandere vires ultra eam efficientiæ sphaeram vix potest, quam*

D 3

qua

(aaa) Leg. *Paullini c. l. Sect. IV. c. 7. & Sect. V. c. 2.* (bbb) Hinc recte Ci-
cero: *Non est, inquit, voluptatum tanta quasi titillatio in senibus, Li-
bro de Senectute.*

qua sensus ordinario producantur. Calor itaque est, qui ventriculi & intestinorum dolorem interdum levat, dum manus ventri applicantur, cujus exempla in præcedenti capite dedimus. At vero manus demortuæ virtus in tangendis verrucis strumisque haud est ita facile dijudicanda. Etenim non ab expirationibus ea originem sumere potest, quippe quæ, intestino fluidorum cessante motu, perquam pauca sunt. Neque ita certo effectum frigori manus attribuas, quoniam id ipsum nil, nisi caloris quandam abentiam esse, ac materialiter in aliud corpus agere nequire, statuunt recentiores Physici. Dein nec frigoris efficacitatem satis probat experimentum Digbæianum, quo sæpius verrucas felicissime sublatas esse, recordamur; si nimirum circa plenilunium tempore vespertino, & semel indies, super pelvi quadam orichalcea, politissima, radiisq; lunaribus sic exposita, ut hi undique reflecti possint, manus, vel membra verrucis foeda, eo pacto fuerint perfricta, quo lavare eadem vulgo solemus, idq; ter, aut amplius, continua dierum serie factum sit. Namq; , quod obscurum & reconditum est, non redditur dilucidius æque abstruso & latente. Porro *struma maxima, periculosa, per duos tresve Annos molestissima*, tandemque *manus hominis mortui applicatione curatæ*, exemplum, quod *Actor. Philos. A. 1666. m. Majo* refertur, rem non facit indubiam. *Frigidus enim rivulus, quem in Cor devolutum quasi sensit homo curandus* non nisi spasmodica quædam contractio fuit nervorum, in pectoris cavitatem tendentium: *animi deliquium* autem, *quod fere inde passus fuit*, haud adeo insuetum est Symptoma morbi, e frigore exorti. Eodem sane corripì nonnunquam solent, qui, nimium calentes, undis frigidis sese immergere, ut Alexander Magnus apud *Curtium*, (ccc) vel in cellam descendere vinariam, & vini frigidissima pocula libare, (ddd) aut algidam haurire aquam (eee) non verentur: Rursus nec videtur verosimile, strumas frigoris vi unquam tolli posse, quoniam humores corporis ea non extenuari, sed cogi potius sentimus: unde non solum, lac in mammis, nimium nudatis, in

coagu-

(ccc) *L. III. c. 5.* (ddd) *vid. Schenck. L. II. Obs. med. p. 277.* (eee) *vid. Hildan. Cent. V. Obs. 29.*

coagulum coivisse ex *Foresto* (fff) & , Vomicam Pulmonum a perfrigida potione aliquando ortam , e *Verzascha* (ggg) cognitum est , itemque , Hydropem inde productam , ipsimet vidimus ; sed & cœcitatem (hhh) Pleuritidem lethalem (iii) Paraly-
sin (kkk) , Apoplexiam (lll) , ipsam denique mortem frigori subse-
qvutam (mmm) , notant scriptores : *Quin & Celsus L. I. c. 9. frigi-
dam aquam strumas excitare* expressis verbis ait. Ultimo, si tandem
gelida mortui manu curatam strumam demus, sequitur, aliis
rebus multo frigidioribus, v. gr. nive, aut glacie, longe facilius
eandem auferri debere: id vero experientiæ adversatur. Su-
perest aliud, & magis probabile strumarum remedium, Phanta-
sia, de cujus permagnis viribus jam supra quædam diximus. Id so-
lummodo exemplum, à nobis visum, in majorem rei fidem hic
adjicere lubet; videlicet, verrucas aliquando evanuisse, post-
quam iis fœdatus, dum funus quoddam deferretur, altera manu
easdem, quasi defricando, aliquoties feriisset, his simul cum verbis:
**Ich frage dennoch nichts darnach; Ich frage dennoch nichts
darnach.** Ex quo sane patet, cadaver humanum etiam sine cor-
poreo quodam contactu verrucis mederi posse: atque inde colli-
gitur non in manus mortuæ tactu, sed in homine ipso remedii ra-
tionem quærendam esse. Fortior manuum, vel digitorum ad-
positio Compressus nomen habet, potestque vel brevis esse, vel
continuata. Brevis & repetita Compressio Attrectationis, aut
Palpationis, vocabulo denominari solet. Omnes in eo genera-
tim conveniunt, ut vel excernenda exprimant; Sic *Th. Bartholi-
nus*: (nnn) *Novi*, inquit, *in Gallia puerperas, quæ feliciter etiam vivos
fœtus enituntur compressione externa manuum propriarum, quæ blande ad
exitum propellunt embryonem, & ita sine aliarum mulierum auxilio brevi
ipse negotium susceptum conficiunt*: Vel compressu, speciatim sic di-
cto

(fff) *L. XVII. Obs. 21.* (ggg) *Obs. med. 100. p. 260.* (hhh) *sec. Ephem.
N. C. Dec. III. A. 2. Obs. 97.* (iii) *vid. Hildan. Cent. I. Obs. 95.* (kkk)
vid. Schenck. L. I. Obs. med. p. 164. Hildan. c. l. (lll) *vid. Schenck. L. III.
Obs. p. 324.* (mmm) *vid. Marcellus Donatus L. IV. de Med. Hist.
mirab. cap. 6.* (nnn) *Cent. VI. Histor. anat. 83.*

cto, seu fortiori, utilitatem humano corpori præstent. Hac enim ratione fluxus sanguinis immoderatos interdum compescere licet; itemque expansiones fibrillarum nimias reprimere. Hinc quam optime Cl. *Pechlinus* (ooo) scribit: *Tumores quosque & extensiones à flatu manus commode admota pulchre temperat, imo, si fortius applicetur, etiam laterum dolores puncturasque imminuit, dum nimias Thoracis Costarumque expansiones, quæ fibras divellere doloremque augere solent, pressione compescit. Mirificum etiam in Hypochondrii sinistri doloribus manus admota remedium. Nempe, cum nimia fibrarum intestinalium expansione dolores ingravescant, manus incumbens flatus æstusque ista parte assurgentes oportune coercet, prohibetque nisu contrario ne nimium evagentur, aut ubi in latum evagandi copia non est, in longum prorepant, adeoque diviso impetu una parte minorem excitent dolorem.* Summe necessaria quoque est compressio in affectu isto Epileptico, quo è pollice pedis, aut manus, aura quasi quædam sursum versus ascendens persentiscitur. (ppp) Quæ, ut nihil aliud est, quam spasmodica quædam convulsio, ab extremitatibus nervorum irritatis inchoans, totumque sensim systema nervosum in consensum rapiens, ita nullo felicius remedio, quam manus sub genu, aut in carpo, applicatione forti, atque ulteriorem spirituum influxum cohibente, seditiosus quasi illorum tumultus sedatur, indeque insultus epilepticus mature simul antevertitur. Pariter & in doloribus compescendis, si quid compressus auxilium ferant, ut certe interdum ferunt, id omne a moderato spirituum in nervos & membranas influxu derivandum est. Et hujus luculentissimum nobis esse exemplum posset sedandi odontalgiam nostra ratio, nisi quædam obstare autumaremus dubia, nondum a nobis circa eam rem explicata, ac remota. Primo enim hoc controversum nonnullis videri queat, num in vulgati tactus censum revera veniat illa; dein, si quidem veniat, num fluxioni

(ooo) L. III. Obs. 30. (ppp) vid. *Ettmülleri Prax. Oper. p. 435. Tulp. L. IV. Obs. 2. & 3. Borell. Cent. II. Obs. 95. Henr. ab Heer Obs. 23. Hildan. Cent. VI. Obs. 25. & 26. Th. Bartholin. Cent. VI. Hist. anat. 78. Schulz de Cinnab. p. 136. Holidæus in Consil. p. 29. Becker. in Barbett. p. 3. & 15.*

ni spirituum interclusæ adscribendus sit effectus ; de cuius porro certitudine eo magis dubitare liceat, quoniam non dens, sed auris tangitur. Equidem fatemur ipsimet, non immerito hæc in questionem vocari, quum effectus æque sit mirabilis, ut medendi ratio peculiaris, atque anomala: quin neque nosmet initio satis fidimus oculis manibusque nostris, nisi multiplici experientia tandem veritatis convicti. Nunc vero, postquam Celeberrimi hujus Academiæ Viri, Dn. Præses & Dn. Waldschmidius, quos modum docuimus, similiter dolorem dentium levare possint, ac re ipsa, data occasione, suis manibus levaverint, neminem fore putamus, qui unquam de effectu vel dubitaverit amplius, vel ad singulare, supra enarratorum, classem referendum esse eundem censuerit. Id itaque solum proximis capitibus demonstrandum est ; dari scilicet aliquem inter aures & dentes consensum, & cohiberi fluxionem spirituum per digitorum adpositionem.

CAPUT VI.

DE

Partium corporis humani, speciatim Dentium Auriumque, consensu.

Corporis animantium cum Machina, vel Horologio, similitudinem non Cartesio demum, sed Apulejo jamdudum, Arestoteli etiam, ac Galeno, innotuisse, ex ipsorummet scriptis erudite ostendit *Græbnerus in Medicina Veteri restituta*. Præcipue omnium humani corporis structura tam singulari opera, summoque artificio a DEO fabricata est, ut nemo mirari satis artificis maximi solertiam, nemo laudibus efferre satis amplis sapientiam queat. In ea enim, quod præclare admodum notavit divinus noster *Cons, ζύρροια μία, ζύμπνοια μία, ζύμπαθία πάντα*: *Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia*. Nimirum oportebat perfectionis atque absolutionis divinæ, qua
E opera

opera hujus universi permagna finiret summam Numen, illustre aliquod, & summum dignitatis gradum tenens, esse specimen: insuper & organon, quod cum *auræ particula divina*, ut Poëta loquitur, ceu rectore & moderatore, arctissimo quodam vinculo copulari debebat, peræquam videbatur proportionem requirere ad istius eximiam nobilitatem. Enimvero nolumus nos in præsentī exactam Totius symmetriam, membrorum decentiam, atque ad exercendas corporis animique facultates aptitudinem, similiaque, contemplari, quum id propositum nostrum haud adeo exigit. Concordissimum saltem statum paucis indicare exemplis lubet, quibꝫ tantum non universa corporis membra amice inter sese conspirare, ac, dum ægritudine affliguntur, alia cum aliis *συμπάσχειν* experientia novimus. Namque ex miris Totius compagibus singularia sæpius & inenodabilia nonnunquam proficisci videmus in corpore humano *ἐπιφαίνεσθαι*, quorum alia rariora, alia vero quotidie fere sunt obvia. Ex oppido raris insigne exemplum esse possit attonsa barba cœcitas, de qua G. Segerus ad *Th. Bartholinum* (qqq) hunc in modum scribit: *Vir Clarissimus (Lucas Schröckius) historię haud vulgaris mentionem facit, quam lubentissime tecum communicabo. Scribit recensuisse sibi nuper per literas, insignem Ulmensium Medicum, D. Anton. Boxbart, quod monachus quidam istius curę creditus, visum amittat, si ex instituto regula (est enim familię Benedictinę) barbam radat, recipiat autem visum, si eam prolixiorē alat, idque jam sæpius contigisse, nec ipsum Boxbarterum cum aliis de veritate hujus casus dubitare. Ita quidem ut & ipsi superiores Monasterii, neglecto Regulę rigore, concesserint, imo monuerint, ut imposterum prolixiorē barbā alat æger. Contrarium penē in alio itidem Monacho, Ulmę observavit memoratus idem Boxbarterus: (rrr) Ille enim debilitate visus laboravit, quoties tamen crines sub alis radere curaverat, rectius vidit, quoties crescere permiserat, obscurius. Quin & Isibordus in Breviar. rer. memorab. num. 130. refert, Monachum sese novisse Gallum, cui ex genis rasis dolor*

(qqq) *Cent. III. epist. med. 67. Add. Eph. Nat. Cur. Dec. II. A. 7, Obs. 152, in schol. (rrr) vid. Ephem. N. C. cit. l.*

lor dentium exoriri sueverat. Ejusdemmet, *frictione pedum cum rapis congelatis* productæ, exemplum habet *Vitus Riedlinus* (sss) Alioquin & fœminas quasdam, plenum fœtus uterum gerentes, odontalgiiis subinde corripì, tam notum est, quam quod notissimum: adeo ut, pro peculiari & certa graviditatis nota in istis vulgo habeantur. Non minus notatu etiam digni sunt peculiare Partium consensus, qui ob causarum diversitatem à variis varie discriminantur. Ex sententia enim Sabini *Galenus* (ttt) eosdem tripliciter dividit, ita ut vel sint *διὰ γειτνίασιν*, propter vicinitatem, vel *διὰ τῆς κατὰ γένος*, propter generis consortium, id est, substantiæ similitudinem & continuitatem, aut *διὰ τῆς κατὰ ἔργον οἰκιοτήτος*, propter familiaritatem operis, sive simile officium: Galenum in eo sequuntur alii, (uuu) alii tamen diverse distinguunt, atque adeo plura constituunt, vel pauciora *Συμπαθείας* genera. (xxx) Nos, si quidem in his aliquid statuere nobis liceat, primum illud *Hippocratis L. VI. Epid. Sect. V. text. 2.* fundamenti loco ponimus: nempe *ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτὴ τὰς ἐφ' ὅδ' εἰς*, adinvenit natura sibi ipsi accessus, id est, vias, *ἢ ἐκ διανοίας* sine consilio, sive, non præmeditata: itemque, *ἀπ' αἰδέυτος ἡ φύσις ἐῴσα, καὶ ἔμαθούσα τὰ δέοντα ποιεῖ*, natura inerudita, & sine doctore, quæ convincunt, efficit. Namque sapienter admodum, humano corpori mechanicam esse structuram, & actiones ejusdem juxta communes motuum leges fieri, eo docetur: atque adeo in se nullus est similis officii, sine viis aut nexu, consensus. Neque nobis obstat mammarum & uteri concentus, qui, quod ductibus peculiaribus & connexione destituatur, non nisi in Totius communione fundatus est. Videtur itaque paulo ac-

E 2

cura-

(sss) vid. *Lin. Med. A. 1698. m. Jan. Lin. 14.* (ttt) *Lib. III. Epid. Libro de morb. vulg. & in propr. diss. advers. Lycum* (uuu) *Sanct. Sanctorius Meth. vitand. error. Lib. II. c. 4. Laurentius L. I. Anatom. Questio. 30.* (xxx) vid. *Peuceri Meth. General. p. 8. Sennertus Diss. de Dolore Capit. L. I Part. III. Sect. I. c. 3. Jo. Riolanus Gener. Meth. med. c. 1. Roder. a Castro Quæ ex quib. L. II. c. 21. Taurellus Medic. Pract. Meth. c. de part. consensu, Wedelius Diss. de Cons. Part. cap. 3.*

curatius Partium Συμπάθεια in generaliore ac specialiore dispelci posse. Generalior nimirum est, quæ in vasorum, per totum corpus distributorum, continuatis ductibus, & humorum in iisdem commotione residet: specialior autem, quæ vel ob Connexionem & situm, sive, ut Veteres loquuntur, viciniam, talis est; vel ob Continuationem muscutorum, tendinum, ligamentorum, membranarum, aut nervorum. Et posterioris utriusque nonnulla modo dabimus exempla. Scilicet, ob connexionem & situm, consensus quidam est, v. gr. inter vesicam, uterum & intestinum rectum. Ea enim ratione ab inflammatione hæmorrhoidum dysuria observata est a Cl. *Wedelio* (yyy); tenesmus, procidentia ani & stranguria ab uteri vitio. Similiter consentiunt etiam Dentes & Gingivæ: quo pertinet exemplum desponsati illius senis apud *Forestum*, (zzz) qui dentes sibi mobiles, dissuadente quamvis Medico, filo firmari aureo curaverat; sed magno cum suo incommodo, quod ex inflammatis inde gingivis summo afficeretur dentium dolore. Gingivarum enim inflammatio insignem sæpe causatur odontalgiam, ut dentium caries insanabilia interdum in gingivis ulcera: * dum

Et mala vicini pecoris contagia ledunt.

Dein quoad Continuationem, & quidem muscutorum, consensu aliquo gaudent, e. gr. Maxilla inferior & Tempora; ratione tendinum Cubitus & Digiti; ligamentorum ope Uterus & Lumbi; per membranam Ventriculus & Gula, quibus & Aurium Tympanum, seu interiorem meatus auditorii membranulam, adjungit *Celeb. Pechlinus*, curiosissimis exemplis inductus, quæ legi apud ipsum auctorem queunt. (α) Tandem nervorum productionibus longe diffusissimi sunt partium speciales consensus. Nam & ipsæ membranæ, tendineæ & nervosæ, quas, perinde ac perioestia, recentissimi quidam a menyngibus derivant, a nervis accipere fibrillas cognitum est. Nervis sane consentit Cere-

(yyy) cit. l. (zzz) L. XIV. Obs. 5. * Exemplum leg. in *Ephem. Nat. Cur. Dec. II. A. VI. Obs. 233.* (α) L. II. Observ. 45.

Cerebrum cum Lingua, Ventriculo, Corde, Utero, plurimis-
que visceribus, quin & cum manibus pedibusque. Sic dolorem
a capite ad pedis pollicem, & a pede in caput, frequenter & vi-
cissim remeantem observavit *Talpium* (β) Hinc quoque ortum
trahit morbi Comitialis progressus ille, cujus mentionem supra
fecimus, & quo aura quasi quædam, a pede versus caput proser-
pens, advertitur. Nervorum præterea propaginibus nexa sunt
cor & aspera arteria, stomachus & cor, uterus & ventriculus &c.
Aures quinetiam eo pacto cum cerebro, (γ) lingua, (δ) vi-
cinisque aliis partibus Sympathiam habere experientia di-
scimus. Sed & Dentibus nostris peculiaris est cum aliis com-
munio : quam nonnulli Medicorum tam longe produxe-
runt, ut cum genitalibus eosdem conferre non dubitaverint.
Non tamen cum illis & nos facimus: Nam eo, quo perinde ex
oculis, auribus, genis, naribus, ore, mammis, umbilico, ingui-
nibus, alvo, meatu urinario, digitis, aliisque mem-
bris, (ε) ac ex dentium, alveolis, seu gingivis (ζ) men-
strua suppressa effluxisse, in historiis Medicorum legimus, certi
simul reddimur, sanguinem non destinato, sed fortuito saltem
cursu ad dentes sæpe redundare. Atque hinc nihil præsidii illo-
rum sententia etiam in odontalgia gravidarum invenit, quæ vel
sola sanguinis missione tam commode delinitur, quam generalio-
rem corporis consensum reddit optime firmatum, stabilemque.
Neque quicquam probabilitatis opinioni nostræ derogant exem-
pla doloris dentium, familiari coitus usu percurati. (η) Evenire
enim simili humorum volubilitate potest, ut serum, diutina absti-
nencia abundans, dentes, præsertim cacochymicorum, vexet,
quo tamen per consuetas Veneris voluptates imminuto, evane-

E 3

scere

(β) *L. I. Obs. 33.* (γ) vid. *Vienssens Neurogr. univ. L. III. c. 4.* (δ)
vid. *ibid. c. 3.* (ε) Vid. *Zacut. Lusit. Pr. Admir. L. II. Obs. 92. & seq.*
Misc. Cur. A. I. Obs. 96. & Dec. II. A. 10. Obs. 95. in App. Schenck. L. IV.
Observat. p. 633. Roder. a Castro L. II. de nat. Mal. c. 11. (ζ) vid. *Zac. Lu-*
sit. c. 1. Obs. 91. Jo. Rhodius Cent. III. Obs. 51. (η) *Leg. Misc. Nat. Cu-*
rios. Dec. III. A. V. Observ. 76. Vit. Riedl. A. 1699. m. Febr, Lin. m. d. 14.

scere omnis inde molestia ut plurimum solet. Idem nonnunquam obtingere videmus Viris, sufflaminato hæmorrhoidum fluxu; nec non quibus Venæ sectioni assuetis; evacuatio neglecta sanguinis genuit nimiam copiam. Manifestior ex Anatomia inter Dentes est & Aures societas: quamvis sint, qui eam exemplis quam cultro Anatomico monstrari malint. Notum est enim, limarum inaccepto stridore dentes stuporem incurrere: nocturno tempore baculi, aut ensis, in terram unum extremum defixi, altero, dentibus mordicus quasi prehenso, auditionem e longinquo fieri, & gradientium accessus detegi. Tacemus reliqua ex usu rerum deprompta argumenta. At enim, quod ad posterius exemplum attinet, non videtur illud adeo certe conjunctionem aurium cum dentibus intimiorem affirmare. Namque dupliciter illud explicare licet. Nempe commoto & in dentibus tremulo æthere auditus organa ob continuatam ossium adpositionem vibrari facile queunt: insuper dissectione cadaverum constat, canaliculum quendam fere cartilagineum in aure interna reperiri, in oris cavitatem desinentem, quo non tantum sordibus mucosis ex aure in os, sed & mutuo commercio aeri, vel sono, ore excepto, transitus in aurem præbetur. Et vero testatur Celeberr. *Pechlinus* (θ) sese vidisse, quod inter fumantium ludibria conceptus ore Tabaci nidor mira haurientis dexteritate auribus semel iterumque redderetur. Tum etiam idem ex eo scriptores Anatomici comprobant, quod surda stri, quo exquisitius audiant, hiant ore Voces & sonos recipere consueverint. Hinc non indoctus quidam Vir, *Christoph. Tinctorius*: (ι) Quod si vero, inquit, cuique dubium videatur, is ambas obturet aures, arripiat baculum, eoque dentibus apprehenso instrumenta musica percutiat, ita namque experietur, quod surdus quidam multis cognitus in Regis Poloniae aula expertus est; videlicet tam exquisite pulsum instrumentorum assequetur, quam alias. Multo minus dentium aliqua consociatio historia illa asseri potest, quam *Treublerus Th. Bartholino* (κ) dedit, & cujus ipsa verba hæc sunt: *Juvenis Rusticus 19. annorum ingenti subito corripitur hor-*

ro.

(θ) *Supra cit. l.* (ι) *Dispositio anat. de Fabr. & usu aur. hum. Gedani 1639. habita Posit. 9.* (κ) *Cent. III, epist. mcd. 17.*

rore , mox calor subsequitur præternaturalis cum dolore capitis acerbo : paucis diebus elapsis post , ex aure dextra materia profluit purulenta satis copiose , mox cum pure exit eadem ex aure dens. Juvenis ille nullo tum temporis carebat dente , eosque adhuc habet omnes & singulos. Statuendum enim hic est , vel superfluum fuisse dentem istum , & erratico naturæ opusculo progenitum , quæ sententia est memorati Bartholini (λ) : vel cum Cl. Metzgero , præstigiis Dæmonum auri esse inditum ; (μ) cui & nos assentimus. Ad Hæmodiam quod spectat , in quam nempe illos incidere diximus , quorum aures vel limarum strepitu , vel cultellorum adfricatione , vel vitri cum arenis attritu , similiumque rerum duriorum insuavi , atque aspero stridore lacerantur , videtur ea quam optime communitatem inter audiendi sensum & dentes probare. Neque enim horror aliquis causa ejusdem haberi potest , quod omnibus pene hominibus id naturaliter insitum sit , ut vel sine isto sonitus scabritiem perinde dentibus , atque aurium organis , percipiant. Hinc minus acute subtiliterque sensit acutissimus alioquin Scaliger , (ν) cum sic scriberet : *Cultellorum attritu aviculæ in cancellatis caveolis ad cantillandum excitantur , ob acutam soni contentionem. Idem attritus atque etiam limæ stridor & ferricarum vestium sibilus quasi quidam pluribus incutit horrorem.* Ex horrore foris tolluntur pili , intus muscoli succutiuntur. Porro non infrequens est , ut auris cum dente affecto in societatem doloris rapiatur. In Odontalgia periculosa hoc notavit Platerus L. II. p. 380. *Dolor* , inquit , *non solum dentium regionem occupabat , sed & temporum , totaque mala illic dolorem patiebatur , eumque intolerabilem , punctionesque in aure sentiebantur.* Idem etiam honestissimæ matronæ , Nobiliss. Dno. Præsidi arctissimo vinculo junctæ , frequentissime contingit. Plura hujus exempla subministrabit Artis Medicæ tractatio. Tandem consensus certiores etiam reddimur Anatomicorum Celeberrimorum sedula in nervorum ductus investigatione , de qua infra pluribus agemus. Jubet enim materiæ prolixitas brevitati nos studere , atque ad sequens caput nunc transire.

CAPUT

(λ) cit. l. epist. 18. (μ) vid. Metzgeri de Diss. Dent. hum. Anat. Th. 12.
(ν) L. de subtilitate Exerc. CCCLXIV. n. 5.

CAPUT VII.

DE

Consensus Partium usu in Medicina.

Rectissime quondam judicavit *Cardanus*: (ξ) *Illud, quod contigit Carolo Zeno Venetorum Duci clarissimo, supra fidem est. Nam cum vulnus accepisset in genu lethale, nec imposita medicamenta quidquam proficerent, referunt Gallogræcum medicum sano genu medicamentum imposuisse, ex quo convaluit.* ut enim humorum circumeuntium auxilio etiam inter longe dissita membra utilitatem aliquam fieri posse communicationem non negaverimus, tamen medicamini, integro pedi externe applicito, tantas tribuere velle vires, quibus exitiale vulnus, idemque insanabile, alterius pedis sanari queat, stoliditatis foret, nedum inscientiæ, haud leve argumentum. Ipsum Butleri lapidem si nomines, nequicquam profecto tale quid speraveris. Nolumus itaque nos fabulæ examinandæ diutius inhærere, quæ, ut rationem tantum non omnem, ita ipsam veri fiduciam transcendit. Id saltem de Consensu Partium hoc loco monuisse nostrum erit, peregregios inde & mirandos sæpe in Medicinam redundare fructus, atque neminem medendi artis peritum dici posse, qui eundem quasi per transennam solummodo noverit. Tam late enim patet usus, ut ne quidem morbi, qui κατὰ συμπαθειαν orti sunt, ab iis, qui κατ' ἰδιοπαθειαν existunt, distingui absque ejus accurata notitia queant: quin & nec medelam rite aggrediatur ignarus, utpote quæ in hisce longe diversissima est, exemplis plurimis id monstrante *Sanctorio Sanctorio*. (ο) Et quomodo, quæso, tot morborum symptomata ἐπιφαινόμενα & ἐπιγενόμενα, crises, μεταστάσεις & ἀποστάσεις recte quis explicare, nedum curare, valeat, qui partium consensum nescit? De quibus dignissimum lectu opusculum nobis reliquit *Rodericus a Castro*, *Quæ*
ex

(ξ) *L. VIII, de variet. rer. c. 44.* (ο) *de Meth. vitand. error. Libro II.*

ex quibus inscriptum. Adeo veritati omnino congrua sunt hæc *Sanctorii Sanctorii* verba: Nemo in ægritudinem prolabitur, quin(π) cadat in varias affectuum ideas, tanta in hoc nostro corpore est harmonia, & partium consensus; si aliqua pars est læsa, cadem extemplo, vel paulo post, plures in consortium allicere solet: Labefactetur aliquod viscus, sit ventriculus, sit jecur, sit caput, sint denique ex illis, quæ non ita principem locum tenent, protinus variæ in consensum ob hanc summam partium sympathiam cadere videntur, unde diversas in quolibet ægrotante mixturas affectionum suboriri vidimus; propterea quæ in tanta affectuum confusione per se, quæ per accidens partibus nostri corporis conveniant, & quæ primo, & quæ per consensum, hoc tale inquisitionem efflagitat, ut nisi considerationis hujuscæ cardinem prius consequamur, affectuum curatio, vel notitia, implicita & inextricabilis reddatur, & milles tunc medendo in laqueos incidemus, & ægrotos ad exitium usque de verberare per sepe poterimus. Soli lucem addere, atque Oceano aquam affundere videremur, si pluribus rem tam manifestam persequi vellemus. Igitur ex permultis pauca solummodo dabimus pro more nostro exempla. Nimirum exoptavit quondam B. Dn. Major, Academiæ hujus nostræ, dum in vivis esset, insigne decus & ornamentum, in Deliciis suis Hybernis Invento III., ut, quoniam Ægri interdum, vel ob debilitatem virium non possunt Medicamenta accipere per Os, vel ob impatientiam, morositatem, aut insuetudinem non volunt, excogitentur quædam Remedia, quæ solo attactu & impositione super partem aliquam externam facta, adeo profunde in corpus demittant activitatis suæ radios, ut defixos in eo haud paucos Morborum fomites cum evidenti Ægrotantium Levamine expugnent. Idem etiam cit. l. non necessarium duxit, ut Medicamenta externa communiter illi tantum regioni corporis applicentur, ubi nidum Morbi cujuscumque delitescere, ex signis certis colligimus; hinc ipse de inungenda vertice cogitata sua cum orbe literario doctissime plane communicavit, ea Morbos variæ generis, sive Cephalici sint, sive alias partes occupent, verisimiliter curari, vel potissima eorum symptomata ad mitiorem statum reduci posse, existimans, plurimisque exemplis consentaneum reddens. Sed hæc videri

F

apud

(π) cit. l. cap. I.

apud laudatissimum Auctorem possunt. Instituti enim nostri non est de medicamentis hic agere. Quid vero tum? si similiter vel sine medicaminum subsidio, levissima solum manuum opera morbos interdum profligari posse commonstremus? Sitne hoc longe jucundius ægro, & salutarius? Namque vel sola verticis calura non contemnendos præstat effectus: quam, scientissimus inter Veteres Medicus, *Celsus L. VI. c. aph. 4.* non solum in sordidis aurium ulceribus, & oculorum vitio, ex inflammatione oriundo, (ρ) sed & passim, ut proficuum, commendat. Et ne quis eam auctoritate potius, quam ratione & experientia, a nobis adductam putet, en! historiam egregie firmantem, atque in *Ephem. Nat. Cur.* (σ) a Viro non indocto his verbis perscriptam: *Tonsuram capillorum feliciter celebrat apud nos Generosus quidam Dux militum superior, qui Cephalalgia cruciatus diuturna, casu potius quam consilio, detondendos curavit cervicem obsidentes capillos, qua data porta se proripuit Cephalalgia. Redit tamen, quoties ibidem succrescunt capilli; sed eodem feliciter abigitur astu, dissipatis sc. in transitu Caput cæteroquin turbaturis halitibus.* Quo spectat & illa Observatio *Cl. Paullini in Erbaul. Lust I. th. n. 11. sive Cent. IV. Observat. suarum Med. Phys.* quas edendas promisit: cui similes plures etiam experientia suppeditat. Nam capillis rasis non tantum Convulsiones sublatas (Vid. *Vit. Riedlin. Lin. Medic. A. 1695. m. Maj. Lin. 29.*) catarrrhosque semotos (vid. *Idem c. l. A. 1698. m. Dec. Lin. 28.*) sed & Dolorem dentium aliquando levatum constat: leg. *Idem c. l. A. 1697. m. Nov. Lin. 4.* Præterea *Celsus* (τ) de Fricatione in doloribus capitis ita loquitur: *Capitis dolores ipsius frictio levat; non in impetu tamen doloris: & membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur. Longe tamen sæpius aliud perfricandum est, cum aliud dolet: maximeque cum a summis, aut a mediis partibus corporis evocare materiam volumus; ideoque extremas partes perfricamus.* Atque hodiernum in dolore capitis apud Italos leniter pertractari dorsum ad extremitates usque, paulo superius notavimus. Quoad Tonsillarum tumentium curam sequentia ex *Rondeletio* (υ) decerpit *J. R. Camerarius*

(ρ) *L. VI. c. 6. aph. 8.* (σ) *Dec. II. A. 7. Obs. 152.* (τ) *L. II. c. 14.* (υ) *Meth. cur. morb. L. II. c. 4.*

rarius: (Φ) *Nostri rustici tonsillarum inflammationem* (Antides) *furoulx* vocant, easque curant, longa frictione facta in carpo, existimantes tumores quosdam factos & apertos, frictione illa dura in carpo prædictum affectum tolli, prodest autem revera ob diversionem. Eandem similiter in uvula prolongata factam, nisi quod frictus in brachio paulo supra pollicem institutus sit, experimento *Steph. Blancardus* in *Collect. Physico-Medicis*, & in *Ephemer. Natur. Curios*, non uno in loco (χ) confirmavit Academiae hujus nostræ Professor meritissimus, Dn. D. J. Lud. Hannemannus, Fautor & Amicus plurimum honorandus: Ipse qui hac in urbe mulierem novit, quæ quoties scapulam fricat, aut digitum quendam altera manu distendit, toties ructus edit, atque a flatibus subinde molestis naturæ benefico munere liberatur. In Sternutatione quoque imminente hoc expertu facillimum ac jucundum est, quod ea oculorum frictione vel minimo temporis momento cohiberi possit. (ψ) Ultimo nec unguium in manibus rasuram hic prætermittere debemus, utpote in læsis vulnere, aut exulceratis igne digitis haud parvum dolorum solatium, sæpissime, non tantum *Vito Riedlino*, (ω) sed & nobismet ipsis probatum. Primus autem, qui ejus mentionem in scriptis fecit, *Th. Bartholinus* existit. Is enim *Cent. IV. epist. med. 45.* sic scribit: *Ita & si leſus sit homini digitus, statimque ejusdem digiti ungues præcidantur, non inflammari digitum, sed citius percurari, certa amici Nobilis experientia rescivi.*

CAPUT VIII.

DE

Tactus, nostra methodo in dolore
Dentium adhibiti, modo operandi speciatim.

Dentium dolorem juxta illud Poëtæ:

Expletur lacrymis, egeriturque dolor!

F 2

hoc

(Φ) *Syll. memorab. Centur. XIV. Obs. 51.* (χ) *Dec. II. A. 2. Obs. 56., & A. 3. Obs. 50.* itemque *A. 5. Obs. 127* (ψ) *Leg. Schneideri Lib. de Osse crib-ris. p. 473. & seq.* (ω) *vid. Lin Med. A. 1696. m. Jan. Lin, II.*

hoc est, lamentationibus & fletu curatum aliquando vidit Experientissimus Vir, *Timaus a Güldenlee. (αα)* Et hujus quidem rationem ille in imminuto ejulationibus sero quærit, quoniam simili pacto per Sudorifera, Purgantia etiam, aliaque, serum e corpore subducentia pharmaca, doloris mitigationem fieri posse, experientia edoceat quotidiana. Sed veremur nos, ne animi affectui curisque plurimum hictribuendum sit, atque adeo contingenter saltem dolor fuerit ploratu sublatus. Neque enim potest, impeditis ac mœrore devinctis quasi spiritibus emissariis, animus exteriorum partium cruciatus pernoscere, aut spasmodica fibrillarum contractio in membris condolentibus fieri, postquam copia spirituum, confertim irruentium, jam tum est diminuta. Terror etiam, alique affectus vehementiores, motum spirituum in totum sæpe mutant, unde non ita infrequentes solent esse odontalgia per eosdem sanationes. Sic a conspecto medicamine evanuisse dentium dolorem, exemplo testantur *Ephem. N.C. Dec. II. A. 5. Obs. 31. in App. Totum enim contremuit corpus subsequente vomitu, a nausea concitato & eapse hora omnis desit dolor.* Quin & imaginatio fortior plurimum hic valet: cujus exempla passim prostant apud scriptores. Pari ratione dolore permagno minorem auferri videmus, non quod is illo obscuratur, ut *ἀνοῦς* nonnunquam loquuntur Medici*, sed quod vehementior causa spirituum cursum a parte minimum dolente avertat quasi, animi sensus plus commovendo, atque ad ablegandos aliorum spiritus incitando. Sic *Vitus Riedlinus (ββ)* refert, quendam Empyricum se dolorem dentium cuidam certo amico sublatum premisisse, modo in alio loco dolorem quendam ferre velit, cui conditioni cum annuisset dentibus laborans, medicamentum istud ano allium indidisse, unde tantus in illis partibus dolor subortus, ut de dentibus amplius ne verbo quidem ager, de dolore hoc vero multis ejulationibus conquestus fuerit. Imo *παράδοξον* etiam hocce verissimum esse novimus: posse sc. etiam minorem dolorem interdum majorem abigere. Idque fit, dum in nervi ejusdem partis dolentis, diversa propagine novus exci-

(αα) *Cas. 42. L. I. * cum Hippocrate Sect. II. aph. 46. (ββ) A. 1695. Lin, Med. 3. M. Dec.*

excitatur, licet exilis, dolor. Hinc sæpius nos vidimus errhinis paulo acrioribus ac subtilissimis, vel momento sedatam fuisse odontalgiam. Contra sunt etiam remedia, quæ spirituum turbatos motus blande permulcent, nervo dolenti consentientem alium titillando. Quo referenda illa est historia, quam *Paulini* (γγ) his verbis recenset: D. Weißbrod erzehlte mir zu Utrecht / wie eine Frau in seiner Heymat nicht besser die oftmahlige Zahn-Schmerzen besänfftiget hätte/ als durchs Geigen: Darum wenn die Quaal angieng / ließ sie die Musicanten (so immer bey der Hand seyn mussten) eiligst holen. Je stärker und anmuthiger diese geigeten / je weniger sie das Zahnweh fühlete: simili exemplum *Sinapius* habet *Tr. de Remed. Dol. p. 55.* Aliis, nempe frigidissimis, spiritus in nervos fluentes densos reddere, ac compedes quasi injicere licet. Eo pacto, aquam frigidam articulorum dolores & convulsiones sanare, docet *Hipocrates* noster *Sect. V. aph. 21. & 25. ** Et frustum glaciei abdomini impositum diram Colicam sedasse, observavit *Schraderus*, Professor Helmstadiensis. (δδ) Veteres etiam ut *Aëtius*, (εε) *Avicenna* (ζζ) nivem adversus dentium dolores a causa calida proficuum judicant: quam eorundem sententiam *Zacut. Lusitanus* (ηη) exemplo etiam comprobat, dum militem strenuum, incassum omnibus tentatis, demum nive, qua aquam bibendam refrigerabat, fortuito in ore detenta, eaque iterum atque iterum accepta, a dolore intra horam immunem evasisse, & plures alios, qui hoc præsidium sunt experti, doloris sevitiem effugisse scribit. Alia plura exempla legantur apud *Thom. Bartholinum* *L. de nivis usu cap. 25.* El contrario a causa frigida orto dolori adhibentur, quæ spiritus densatos extenuant, eosdemque ad motum blande concitant. Atque hac ratione vel solo linteo calefacto sedatos insigniter

F 3

con-

(γγ) *Erbaul. Lust 1. Th. N. 79. (δδ) in Diss. de Doloribus Th. 18. cui add. exemplum a Th. Bartholino Cent. VI. hist. 88. memoratum. ** Add. *Cels. L. I. c. 9. (εε) tetrab. II. fenn. IV. c. 27. (ζζ) L. II. tr. 2. cap. 524. (ηη) de Pr. Med. admir. L. I. Obs. 79.*

conspeximus dentium dolores: eo etiam proposito tam Veteres quam recentiores Medici, (00) provide instillare auri lateris dolentis jubent nervina ac discutientia medicamina, ut oleum Castorei, rutæ, matricariæ, Balsamum Peruvianum, & similia. Porro reperiuntur, qui nervorum continuationem, atque adeo spirituum animalium consortium tollunt, ustione nervulorum denti subjacentem discindendo. Idque peculiari instrumento, ab ipsomet in *Exercit. Pract. pag. 116.* delineato, cum subito levamine præstitisse se memorat *Dekkerus*: itemq; *Sinapius* (u) *aliquem novit, qui ferro candente dentem dolentem circa radicem sibi aduri curavit dolore extemplo evanescente.* Aliter vero, ac longe mitiori conatu nervi comprimipossunt, ita ut spiritus concitati aditu tamdiu prohibeantur, donec contractio nervulorum spasmodica sponte remiserit. Sic enim Spasmodicis doloribus mederi fascias manifestum est: (xx) quin & tumores genarum ipsi hoc nonnunquam perficiunt, quoniam, illis tumefactis, plerumque cessat, vel mitigatur dentium dolor. Atque huc & nostram referimus sedandi methodum, quippe quæ sine animi affectu, sine dolore, violentia, aut motu, sola digiti sive calidi sive frigidi, admotione, fluxum spirituum reprimente, dolorem momento aufert. Verû videtur nobis hic præcipue objectari posse primo, quod non tantum Spiritus sed & sanguis motu peccet: Continuat enim dentium dolore ut plurimum tumescunt genæ. Dein, quum non dentem ipsum, sed aurem attingamus, sequitur per consensum partium vel generalioreni, vel specialioreni, h. e. aut vasorum aut nervorum ope fieri curationem nostram: Non nervorum ope, quoniam quinta conjugatio Recentiorum, sive tertia Veterum, quæ Anatomicorum præcipuorum unanimi consensu dentes ingreditur, secundum Neurologiæ

(00) vid. *Nic. Piso L. I. de morb. cogn. & cur. c. 48.* *Rodericus a Fonseca T. I. Consult. 46.* *Forestus L. XIV. Obs. 4. in Schol. Platerus Prax. T. II. c. 8.* *Jo. Vigirius de Catarrhis c. 25. p. 116.* *Mayerne Prax. Med. Wedelius Exercit. Patholog. Therap. III. p. 50.* & alii (u) *supra c. l. p. 47.* (xx) vid. *Vis. Riedlin. c. l. A. 1697. m. Nov. Lin. 5.*

giæ accuratiores interpretes, *Willisium & Vieussens* nulla propagine cum auribus communicet. Sic enim hujus ductus describuntur, ut anterioris alius ramus sit superior, ophthalmicus vel oculorum motorius dictus, quod propaginibus suis oculorum motui inserviat, alius inferior, *Willisio* maxillaris appellatus, qui musculo masseteri, faciei integumentis, gingivarum carni, radicibus dentium maxillæ superioris, naribus demum ac faucibus furculos quosdam impertiat; posterioris, maxillaris inferioris alioquin, seu gustatorii, vocati, (præter furculos quosdam, quos ad buccinatorem, masseterem, & reliquos inferioris maxillæ musculos dimittit) alia propago in linguam, in ejusdem vero musculos, ossis mandibulæ inferioris sinum, dentium radices, & sic porro alia, alia denique in glandulam parotidem penetret, ibidemque finiatur. Porro, quod si cum auribus conjunctionem habeat dentium nervus, tamen dubitari possit, num eo speciatim loco, quem tangimus, situm obtineat. Quin *Riolanus* (λλ) insignis Anatomicus *furculum a Carotide deductum, qui auris antitragum perreptat, maxillam superiorem irrigaturus, ut singulis dentibus spiritum vitalem suppeditet, diligenter hic notandum* monet: Cui ex recentioribus *Nath. Highmorus* assentit. Atque adeo videtur verosimilius esse, non spirituum in nervos fluxum, sed sanguinis per arterias in dentium alveolos profluentiam cohiberi. Verum enim vero, quamvis non omnino negemus aliquam simul fieri hac encheiresi nostra posse sanguinis retardationem, quum eo, quo tangimus loco, arteriolam esse sitam, ad dentes progredientem, non *Highmorus* tantum, & *Riolanus*, sed & *Baubinus*, alique gravissimi scriptores memorent; Tamen eam solum Tactus in aure salutaris esse objectum, est, quod inficias imus. Namque primo ab Anatomicis satis est superque commonstratum, non vasa, sed membranam nerveam, cavitationem dentium investientem, imò ipsum nervi furculum, doloris exquisitissimi causam esse. Hinc *Nic. Piso* (vv) *Raro*, inquit, *dolent dentes, nisi corrosi fuerint, & corrosio usque ad cavitationem internam penetret,*

(λλ) *Anthropogr. L. IV. c. 5. add. Enchir. Anat. L. IV. c. 8. (μμ) Disp. Anat. L. III. p. 2. c. 6. Anacephal. 260. (vv) L. I. de morb. cogn. & cur. c. 48*

trēt, ac nervum tangat. Propterea omnium maxime dolent maxillares. Dein etiam notissimum est, tumorem dolorē non antecedere, sed eundem consequi, adeo ut tumor effectus, non causa sit odontalgia: Dum enim fibrillæ ad contrahendum semet irritantur, non possunt non simul coangustari proxime adjuncta vasa: his vero obstructis, quum sanguis, per arteriolas continuo affluens, non æque commode refluere queat, mirum adeo non est, inflatione non solum illum locum distendi, quo dolor persentiscitur, verum, ob magis magisque incrementem humorum subsistentiam, etiam vicinas partes, ac non raro dimidiam capitis sphaeram in consensum doloris pertrahi. Plane itaque convenit, ut medela, non sanguini, sed contractioni spasmodicæ nervorum primario adferatur, quoniam, hac sublata aut remittente, ipse confestim evanescit, aut imminuitur dolor. Atqui ea potissimum ratione digiti applicationem affectioni huic fructuosam esse supra diximus. Quod si autem venæ, aut arteriolæ sectione eadem nonnunquam percuretur, id tantum abest, ut sententiæ nostræ veritatem convellat, ut magis eo confirmetur. Nam sanguis, fluxu impeditus, præsertim impurus, pravisque humoribus contaminatus, particulis acrioribus, tanquam spiculis, amplius ad contractionem incitare nervorum fibrillas solet. Qui, si avertatur, atque evacuetur, non potest non insignem corporis membris apportare delinitionem. Hinc enim est, quod oculorum doloribus intensis tam præsens sit in arteriotomia temporum auxilium. (oo) Quin & Medicorum Veterum nonnullis (ππ) venæ sectio in aure instituta ad levandum dentium dolorem inde adeo frequens fuit. Nostra tamen methodo non tam sanguinis, quam spirituum cursum inhiberi vel inde patet, quod momentanea compressione levatus omnis dolor sentiatur, qui vero necessario rediret, postquam remotus fuerit digitus, ac sanguis ad dolentem locum libero motu rursus permeet. Porro auris externæ locus, quem pre-

mimus,

(oo) Exempla vid. *Act. Hafn. vol. I. Obs. 4. Tulpii L. I. Obs. 48. a Meekern obs. chir. pag. 206. sq. (ππ) vid. Actuarius L. III. Meth. med. cap. 2. Jo. Platearius in Pract. meth. cur. morb. c. 3. & Arnaldus L. II. Breviar. c. 34. & L. X.*

mimus, maxime omnium sensibilis est, adeo ut si duriuscule paulū,
& cū ungue digiti, pressus fuerit, oculi lacrymis nonnunquā made-
scant, certo indicio hic nervum latere. Esse vero hunc paris quinti
truncum, vel propaginem, merito quis dubitare possit, quod in de-
scriptione ejusdem Willisius nullius plane commercii cum aure
fecerit mentionem. Attamen du Verney L. de Auditus organ.
Part. I. nervulum, tympani membranæ instar chordæ subtensum,
non auditorii, sed quinti pars propaginem statuit; eundemque,
priusquam e canali suo exeat, portionis duræ (nervi auditorii) trunco
jungi. Eustachius apud Eundem Tr. de Auditu P. I. c. 2. §. 8. sic scri-
bit: Poterat sane ad tympanum, & ad organa auditus ab una aut ab al-
tera portione quinti partis nervorum cerebri commodè nervus dispensa-
ri; quod tamen minime factum fuisse cernimus, sed ab altero ejusdem vi-
sceris quarti jugi nervorum ramo exilis quædam propago reflexo itinere,
juxta illum quem modo descripsi osseum cunalem, aurium cavum in quo
ossicula auditus continentur, ingreditur, & oblique tympano, ac deinde
ossiculo, malleum imitanti supra muscoli insertionem adhærescit: nec ibi
desinit, sed ulterius procedens os lapideum in posteriori sede meatus au-
ditorii perforat, deorsumque reflexa parumper repit, ac tandem cum te-
nuiori duriorique ramo quinti paris nervorum cerebri jungitur & coit.
Celeberrimus etiam Bohnius Physiol. progymn. 26. Par, inquit, ner-
vorum auditorium, sive VIIum, duplicem involvit caudicem, mollio-
rem ac solidiorem, quorum ille tantum in auris cavitate terminatur, ni-
hilque amplius commune aut implicationis cum solidiore habet, sed hic,
interiora ejus clabens, auriculæ tantum externæ prospicit ad remotiora
tendens, atque sub egressu quoddam fœdus cum nervo quinti paris iniens.
Verheyen Tr. VII. c. 4. participare etiam aurem internam de pari quinto
capitis, & Tr. IV. c. 15. participare quoque Aurem externam de surculis
quinti & sexti paris ait. Quibus sane patet, esse inter Dentes &
Aurem quandam communitatem, Reliqua Anatomicis relin-
quimus pervestiganda.

CAPUT IX.

DE

Methodi nostræ Commodis atque utilitate.

Ostendimus hætenus, & modum sedandi per tactum dolorem, & modi istius rationem; videtur nunc æquum esse, ut de utilitate quicquam dicatur, quantumque reliquis, qui hætenus innotuere, is noster antecellat. Vana enim omnis hæc scientia est, ut speciosa, nisi in generis humani demum vergat commoditatem. Ipsam sane *Naturam*, cujus Medicum & ministrum & imitorem esse decet, *consultricem & providam utilitatum opportunitatumque omnium* sapientissime quondam dixit Cicero *L. de Nat.* Adeo in culpam vertendum non est, si, dum alii in id, quod religiosum ac pium, alii, quod justum atque æquum, alii demum, quod verum & honestum sit, inquirent, Medicus omne suum utilitate dimetiatur studium. Nemo vero operam hanc nostram ideo levem æstimabit, quod in Dentium curatione hætenus occupati fuerimus. Ut enim minuta hæc ossa revera sint, tamen permagni quondam ab Ethnicorum Veterum prudentissimis habita fuisse, vel inde patet, quod in templo Apollinis ὀδονταγωγὸν suspenderint plumbeum; Monituri posteros, eadem, licet cariola, nisi tam mobilia forent, ut vel plumbeo exigui instrumento possent, neutiquam temere evellenda esse. Et vero in Turcis mirandum hoc est, quod, teste *Menavio*, Italo scriptore, *L. III. cap. 22.* non nisi impetrata Regis licentia dentes extrahere ausi fuerint. Imo & ipsi summo Numini adeo sunt æstimati, ut juxta legē Mosaicam servus manu mittendus sit, cui Dominus dentes effregit. (gg) Hodie nihil osecius in propria sæpius desævire corpora cernimus homines, sive perversis consiliis, sive pravis exemplis permotos: quum potius nihil intentatum prius relin-

(gg) vid. *Mæbius Fundam. Med. c. 9.*

relinquere debuissent, quam ad tam atrox, ac periculi haud expers remedium deveniretur. Non solum enim metuenda ab arteriis venisque ruptis molesta sanguinis profusio, quam subinde satis periculosa, imo lethalem fuisse exemplis constat, sed & maxillarum dilaceratio, indeque fœda faciei deformitas, inflammatio, gangræna, ipsa denique mors pertimescenda. Sic subitæ mortis ab Extractione exemplum in Sene habet *Forestus L. XIV. Obs. 4.* Et Herophilus & Heraclides Tarentinus mori quosdam detractione dentis memoraverunt apud *C. Aurelium L. II. Chronic. c. 4.* Inflammationem, atque ulcus malignum, post dentis evulsionem obortum, maxillam inferiorem, linguam & palatum misere depascens, usque dum permagnis cruciamentis mors insequuta sit, in mercatore quodam vidit *Felix Platerus. (σσ)* Neque vel incisio gingivarum tuta satis est: *mortiferam enim aliquando extitisse ostendit Tulpius, (ττ) Tantum, inquit, absuit, ut inde vel citius emerferint dentes; vel placatus sit dolor: ut potius cuncta inde ruerint in pejus: excitatis ab incisione non modo febribus ac vigiliis: sed etiam deliriis adeo cfferis; ut dies noctesque præ furore discurrerit per conclave: ante quam miserrimo dolori finem imposuerit mors.* Hinc demum alios cautiore redditos medicamentorum variorum infinitum numerum adhibere, ac, quum frustraneo sæpissime conatu plurima tentaverint, ad Opiata, tanquam ad sacram anchoram, confugere videmus: sive quod labem eorundem ignoraverint, sive quod parum adeo curent. Notum enim est Medicis, quam certum sit dentibus excidium a frequenti opiatorum usu, *(υυ)* Quin & eo, ceu quodam stratagemate, a tot evulsionum incommodis præmunire ægros gestiunt vulgo circumforanei, ac revera etiam nonnunquam spontaneum dentis lapsum arcessunt. Ut taceamus sanitatis & vitæ ab opiatis jacturam. Sic narcoticorum suffumigia pulmonibus esse posse noxia, nemo non animadvertit: & cum primis ex Hyoscyami

G 2

mi

(σσ) T. II. cap. 7. p. 306. (ττ) L. I. Obs. med. 36. (υυ) Leg. Ephem. Nat. Cur, Dec. II, A. 2. Obs. 163.

mi fumo sanitatis damnum egregie ostendit *Hagendornius Observat. med. Cent. III. hist. 84. (ΦΦ)* Itemque ex *Alex. Benedicti de cur. morb. L. VI. c. 13.* refert *Forestus in Observat. Jac. Justinianum, Patricium Venetum, in dentis dolore oleo opiato imposito, Patavii sopore perpetuo extinctum fuisse: Zacutus Lusitanus de Pr. Med. admir. L. I. Observ. 80.* notat, quendam, cum pluribus diebus dolore dentis corrosi concussus vehementer, multis adhibitis praesidiis levari non posset, amicorum consilio, intra dentis cavum indidisse *Philonium Persicum*: Eo admoto, stupidum veluti, sequuta auditus gravitate, extinctum esse. Hinc *Sennertus, Heurnius*, alique summi Viri, serio admonent, ne ad Narcoticorum usurpationem, nisi summa urgente necessitate, deveniatur. Plura ex aliis odontalgicis detrimenta adduci hic possent; sed supervacuum hoc videri queat methodo nostra utentibus. Quæ non solum omnium tutissime, verum etiam citissime, dolorem aufert, adeo ut paucissima, etiam optima, remedia cum ea in contentionem venire queant. Laudet sane *Dekkerus Exercitat. Pract. p. 115. Pyrethri radicem masticatam, quo in momento nonnunquam egros esse curatos meminit; novimus tamen exemplo dolorem inde non curatum, sed auctum: (XX)* Affirment alii cum *Mart. Rulando Curat. Empyric. Cent. II. curat. 3., oleum Camphoræ certo domare, & abolere omnem dolorem; nos eo multum exacerbati doloris exemplum apud Thonerum L. II. Obs. 6. de Dolore Dent. legimus.* Extollant porro Olei caryophyllorum, similiumque virtutes; nos non tantum frustra usurpatorum meminimus, sed & credere dentes corrodere, discimus ex *Encheir. med. Primerosii.* Quin, & quævis externa, ut sint nobilissima, minime fallacem medelam adferre dentibus nequire, ratio suadet. Nempe, quod non æque commode acres mordentesq; humores corrigere, ob profundius nonnunquam situm dolorem, valeant, & ciborum etiam, fluentisq; continuo salivæ, miscela vires imminuantur. Celerioris alioquin certæque curationis laudes tribuunt nonnulli Scriptores etiam E-

meti-

(ΦΦ) cui add. *Ephem. N. G. Dec. I. A. 3. Obs. 21. (XX)* vide *Forestum L. XIV. Obs. 3.*

meticis : hinc *gravissimos dolores dentium*, simulac evomit aliquis tolli, Crato ait, (ΨΨ) & ex masticato Tabaco indeque exorto vomitu dolorem sibi met evanuisse scribit Riverius Cent. IV. obs. 31. Verum rari sunt usus in dentium dolore remedia adeo inaccepta, neque omnibus, cum primis uterum gerentibus, ea propinare licet. Adeo nullum est Pharmacum, sive interne, sive externe usurpandum, quod vel omnibus æque conducatur, vel peculiaribus non stipatum sit incommodis : imo dixerimus etiam, quod præsentissimum afferat dolori remedium. Cujus potissimum ratione impulsus Veteres, præter Venæsectionem in aure, etiam Antitrangi, nec non *arteria in maxilla inferiore prope angulum mentis*, (ωω) ustionem invenerunt. Et venarum quidem prope aurem apertio, licet antiquissima sit, & jam tum Hippocrati cognita, tamen à Galeno Comment. ad L. VI. Epid. inutilis fuit habita, atque, eodem teste, ab ullo perito Medico nunquam tentata. Vasorum autem sanguiferorum in Antitrango vel ustionem, vel resectionem, primus retulit Joa. Riolanus Antropogr. L. IV. c. 5. quippe qui arteriæ ramo hic loci resecto, *miraculi instar sedatam vidit odontalgiam*, propter *commatum serosi & acris humoris interceptum* : Dicitq; fuisse quendam Parisiis, qui ex hac sola operatione magnum quæstum fecit. Ex recentioribus pauci sunt, qui hujus vel meminerint, nedum in usum eam deduxerint, D. Spigelium forte, paucissimosque alios, si excipias; quem sc: Sclopomachærio candente eam antheleicis partem, quæ superiorem tragi immediate contingit, felicissimo semper successu incidisse, legimus: Vid. plura apud. Scultet. *armam. Chirurg. Obs.* 125. 28. & Dec. II. A. 1. *Miscell. Cur. Obs.* 27. Nuperrime etiam Cl. Nuckius *Experim. Chirurg.* 18. Instrumento ejusmodi chirurgico *dolorem hunc momento citius & quasi incantamento tolli posse*, asserit. Quæ omnia methodi nostræ præstantiam mire confirmant, ustionem illam jucunditate longe superantem. Quis enim tantum ab ustione dolorem non reformidet, & stigmate quasi quodā se notari patiatur?

Ultimo

(ΨΨ) *epist.* 182. Vid. quoque Höferi *Hercul. Med.* L, I, c. II. p. 85. (ωω)
Vid. Riolanus *Ench. Anat.* L, IV. c. 8.

Ultimo restant quoque Amuleta , quorum insignem numerum *Wolffius in Scrutinio Amuletorum* collegit, & Transplantationes magneticae, ita dictae, quas *Paracelsus, Helmontius*, & alii, in Medicum usum traduxerunt. Enimvero & his similiter acceptior est nostra medendi ratio , quod gingivarum cruento sanguine atque ab acerbissimis punctationibus sanguinolenta festuca prorsus non sit opus: ut taceamus dubiam & Amuletorum & Transplantationum efficaciam. Nemo enim, cum doloris vehementiae mature nonnunquam est occurrendum, dubio sese facillimum committet medicamento. Sic exemplum icteri, transplantatione curandi, *Vitus Riedlinus Lin. Med. A. 1699. m. Dec. Lin. 5.* recenset, quem ob effectus tarditatem mors finivit. Adeo nullum hactenus notum est remedium, quod omnes optimi medicaminis conditiones aequae explet, ut tangendi nostra methodus. Tutissimum enim pariter, ac praesentissimum levamen, sine omni dolore, affert, adeo ut puerulis etiam sit maxime accommodata. Dein omni etiam dolorum generi medetur, nisi fortean sint odontalgiae insanabiles, cujus exemplum *Horstius* habet *Oper. T. II. Obs. 33. p. 98.* Et, si causa continens ejus naturae sit, ut chirurgi manum necessario exigat, v. gr. si caro quaedam sub radice dentis luxuriet, quod uxori Nobiliss. Dn. Praesidis aliquando contigit. In aliis, ut causa videatur pectinax & continua, indeque subinde dolor recrudescat; tamen facillima encheiresi, remedioque, quod nulli non homini ubique in promptu & ad manus est, omni temporis momento idem rursus abigitur. Non potest igitur satis laudari divina benignitas, quae tam benefico auxilio humano prospexit generi. Cui soli etiam nosmet omnem tribuimus Gloriam, Gratesque perennes.

